

Anu Hanhela & Katja Hietaniemi

YHTEISEN ASiantuntijuuden ÄÄRELLÄ
Lähiverkoston ohjaus lasten toimintaterapiassa

YHTEISEN ASiantuntijuuden ÄÄRELLÄ

Lähiverkoston ohjaus lasten toimintaterapiassa

Anu Hanhela
Katja Hietaniemi
Opinnäytetyö
Kevät 2012
Toimintaterapian koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Toimintaterapian koulutusohjelma

Tekijät: Anu Hanhela & Katja Hietaniemi

Opinnäytetyön nimi: Yhteisen asiantuntijuuden äärellä: Lähiverkoston ohjaus lasten toimintaterapiassa

Työn ohjaaja: Eliisa Niilekselä & Pirjo Lappalainen

Työn valmistumislukukausi: Kevät 2012

Sivumäärä: 67 + 2

Lähiverkoston ohjaus on kiinteä osa lasten toimintaterapiaa. Se käsittää muun muassa vanhempien, koulun ja päiväkodin henkilökunnan ohjauksen. Lähiverkostoa ohjaamalla toimintaterapeutti pyrkii edesauttamaan lapsen toiminnallista suoriutumista. Ohjauksen avulla toimintaterapiassa opitut taidot siirtyvät todennäköisemmin osaksi lapsen arkielämää. Toimintaterapeutin ohjaus perustuu toimintaterapian ydintaitoihin, joiden käyttäminen ohjaustilanteessa luo kokonaisvaltaisen ja toimintakeskeisen näkökulman lapsen toiminnallisen suoriutumisen mahdollistamiseksi.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, joka toteutettiin teemahaastatteluja käyttäen lokamarraskuussa 2011. Tarkoituksena oli kuvailla ja tuottaa tietoa toimintaterapeuttien kokemuksista lähiverkoston ohjauksesta lasten toimintaterapiassa. Tutkimuksen yhteistyökumppanina toimi Oulunkaaren kuntayhtymän kuntoutuspalvelut. Tutkimusta varten haastateltiin neljää toimintaterapeuttia, jotka työskentelevät Oulunkaaren kuntayhtymän alueella. Tutkimustehtävä ”Millaisia ovat toimintaterapeuttien kokemukset ohjauksesta lasten toimintaterapiassa Oulunkaaren kuntayhtymässä” ohjasi työskentelyämme. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin induktiivista eli aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tutkimustulosten mukaan toimintaterapeutit pyrkivät ohjauksen avulla saamaan vanhempia itse oivaltamaan ratkaisuja arjen haasteisiin. Ohjaus on parhaimmillaan lapsen ja hänen lähiverkostonsa voimavaraistamista heidän omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon. Lähiverkoston sitouttaminen terapiaprosessiin on tärkeää, jotta terapiassa harjoitellut taidot siirtyvät osaksi lapsen arkielämää. Ohjaus nähdään keinona puuttua varhaisessa vaiheessa lapsesta heränneeseen huoleen. Ohjauksen avulla voidaan ehkäistä tilanteen pahenemisen ja välttää pitkät ja kalliit, korjaavat terapiat. Tutkimuksessamme tuli esiin, että avoimen vuorovaikutuksen mahdollistaminen ammattilaisten välillä ja yhteisistä pelisäännöistä sopiminen terapian ja muiden lapsen tukitoimien osalta edesauttaisivat lapsen ja perheen kokonaisvaltaista kuntoutumista.

Tutkimuksesta saadun tiedon avulla toimintaterapeutit ja toimintaterapiaopiskelijat voivat lisätä tietämystään ja ymmärrystään lähiverkoston ohjauksesta toimintaterapiassa. Oulunkaaren kuntayhtymä voi hyödyntää tutkimustietoa lasten kuntoutuksen uuden toimintamallin kehittämistyössä. Jatkotutkimusaiheena voisi olla ohjauksen vaikuttavuuden tutkiminen. Myös Occupational Performance Coaching -interventiomallin periaatteiden soveltuvuutta Suomeen olisi mielenkiintoista tutkia. Lisäksi näkisimme hyödyllisenä interventiomallin suomentamisen.

Asiasanat: lapsi, toimintaterapia, ohjaus, lähiverkosto, perhekeskeisyys

ABSTRACT

Oulu University of Applied Science
Degree Programme in Occupational Therapy

Authors: Anu Hanhela & Katja Hietaniemi

Title of thesis: Shared Expertise: Coaching of a Child's Social Network in Occupational Therapy for Children

Supervisors: Eliisa Niilekselä & Pirjo Lappalainen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2012

Number of pages: 65 + 2

Coaching is regarded as an important area of competency in occupational therapy. Occupational therapists coach parents and significant authorities in a child's daily life. The objective of coaching in occupational therapy for children is to enable a child's occupational performance. The study has been conducted together with the rehabilitation services of Oulunkaari District.

The aim of our study was to describe occupational therapists' experiences of coaching in family-centred children's occupational therapy. In addition, the developmental needs regarding coaching within occupational therapy in Oulunkaari District were described.

The thesis was a qualitative study, which was carried out through themed interviews. Informants were occupational therapists working with children and their families in Oulunkaari District. The material was analyzed using the method of inductive content analysis. The theoretical base for this study lies in the theory of coaching and family-centred practice in occupational therapy and the intervention model Occupational Performance Coaching: Enabling Parents' and Children's Occupational Performance.

The results of the study showed that through coaching occupational therapists aimed to empower parents in recognizing and solving occupational challenges in child's daily life. Successful coaching required a two-way interaction between the therapist and the customer. Through coaching the skills learned in occupational therapy were transferred more likely into a child's daily life. Coaching was regarded as a tool in the early phase of rehabilitation to avoid a massive and expensive therapy process. The developmental needs regarding coaching within occupational therapy in Oulunkaari District concerned the clarification of the occupational therapy process, open and regular interaction between the therapists and the information flow on patient issues.

The study shows that coaching is regarded as an integral part of occupational therapists' work. It is a two-way interaction between the therapist and the customer aiming at equal partnership. Coaching can be seen as a significant tool in the early phase of rehabilitation, which is recognised to be a developmental area in the near future.

Keywords: child, occupational therapy, coaching, family, social network

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	OHJAUS PERHEKESKEISESSÄ LASTEN TOIMINTATERAPIASSA.....	10
2.1	Perhekeskeinen lasten toimintaterapia	10
2.2	Ohjauksen ja neuvonnan käsite.....	11
2.3	Toimintaterapeuttisen ohjauksen erityispiirteet.....	13
2.4	Occupational Performance Coaching: Enabling Parents' and Children's Occupational Performance -interventiomalli	15
2.5	Tutkijoiden esiymmärrys ohjauksesta ja tutkimuksen kontekstista	19
3	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -METODOLOGIA.....	20
4	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN.....	22
4.1	Tiedonantajien hankinta.....	22
4.2	Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruu	22
4.3	Aineiston analysointi.....	23
5	TOIMINTATERAPEUTTIIEN KOKEMUKSET OHJAUKSESTA LASTEN TOIMINTATERAPIASSA	26
5.1	Tutkimusaineistosta muodostuneet pääluokat.....	26
5.2	Yhteinen asiantuntijuus.....	26
5.2.1	Yhteistyösuhde vanhempien kanssa.....	27
5.2.2	Lapsen lähiverkostot.....	29
5.2.3	Ammattilaisten kohtaaminen	31
5.2.4	Toimintaterapiaprosessin selkeyttäminen	32
5.3	Toimintaterapeuttinen ohjaus	33
5.3.1	Toimintaterapeutin erityisosaaminen	34
5.3.2	Toimintaterapian periaatteet ohjauksen lähtökohtana.....	35
5.4	Ohjaus lapsen toiminnan mahdollistajana	36
5.4.1	Ohjauksen tavoitteet	37
5.4.2	Toimintaterapeutin strategiat ohjauksen tukena	39
5.4.3	Edellytykset ohjaukselle.....	40
6	KESKEISET TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	43
6.1	Ohjaus yhteisen asiantuntijuuden mahdollistajana lasten toimintaterapiassa.....	43
6.2	Toimintaterapeuttien ydinosaaminen ohjauksen ”punaisena lankana”	46

6.3 Ohjaus - kiinteä osa vaikuttavaa lasten toimintaterapiaa	48
6.4 Johtopäätökset	50
7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	54
8 POHDINTA.....	57
LÄHTEET	62
LIITTEET	68

1 JOHDANTO

Lasten toimintaterapian tavoitteena on mahdollistaa lapsen osallistuminen jokapäiväisen elämän toimintoihin. Toimintaterapiassa huomioidaan lapsen, hänen perheensä ja ympäristön merkitys lapsen eri toiminnoista suoriutumiseen. (ks. Law, Missiuna, Pollock & Stewart 2005, 54, 56.) Canadian Association of Occupational Therapists on määritellyt toiminnan mahdollistamisen (enabling) keskeiseksi toimintaterapeutin osaamisalueeksi. Toiminnan mahdollistajana toimiessaan toimintaterapeutti keskittyy työssään asiakkaan toimintoihin, kuten itsestä huolehtimiseen ja leikkiin tutkimustietoa hyödyntäen. Asiakkaina voivat olla yksittäiset henkilöt, perheet, ryhmät, yhteisöt tai organisaatiot. (Canadian Association of Occupational Therapists, hakupäivä 20.12.2011.)

Toimintaterapiassa ohjaus nähdään tärkeänä työmuotona ratkaistaessa lapsen ja hänen perheensä tunnistamia, hankaluuksia aiheuttavia arkitilanteita (Hyttinen 2004, 18). Lapsen arkeen ja omaan toimintaympäristöön siirretyn harjoittelun vaikutusta ei koskaan voida kompensoida lisäämällä yksilöterapien määrää. (Autti-Rämö 2008, 483). Ohjauksen merkitys kuntoutuksessa on lisääntynyt myös työn priorisoinnin ja tiukentuneiden resurssien myötä (Hägglom, Kantanen, Kanelisto & Karhula 2009, 14–17.)

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa, asiakkaan asemaa koskevassa laajassa kirjallisuuskatsauksessa todetaan, että ohjaus on keskeinen lapsen ja perheen osallisuutta lisäävä työmenetelmä (ks. Kaseva, Sarvimäki, Autti, Mäntyranta, Haverinen & Pörfors 2011, 36). Toimintaan sitoutuminen ja siitä suoriutuminen itseä tyydyttävällä tavalla henkilön valitsemissa ympäristöissä vaikuttavat positiivisesti asiakkaan hyvinvointiin. Toiminta itsessään lisää hyvinvointia muun muassa toiminnan kautta koetun tyytyväisyyden, merkityksellisyyden ja tarkoituksenmukaisuuden muodossa. (Huhtala, Hämäläinen, Mäkelä & Rusi-Pyykönen 2011, 73; Occupational Therapy Services in the Promotion of Health and the Prevention of Disease and Disability 2008, 695.)

Sosiaali- ja terveydenhuollossa toiminnan painopistettä on pyritty siirtämään terveyden edistämiseen ja hyvinvoinnin lisäämiseen sekä sosiaalisten ongelmien ja sairauksien ehkäisyyn (Kaseva ym. 2011, 5). Korkiakangas (2005, 53) tuo esiin lastensuojelun perhetyöhön liittyvässä tutkimuksessaan, että perhetyön interventiot tapahtuvat usein vasta ongelmien kasaannuttua. Tutkimuk-

seen osallistuneet perheenjäsenet toivat esiin, etteivät he saaneet palveluja eniten tarvitsemaan ajankohtana. Varhaisen puuttumisen malli ei Korkiakankaan tutkimuksen mukaan toteudu.

Tutkimuksemme on osa Oulunkaaren kuntayhtymän vuonna 2010 käynnistynyttä lasten kuntoutuspalveluiden kehittämistyötä. Oulunkaaren kuntayhtymän muodostavat kunnat Ii, Pudasjärvi, Utajärvi, Vaala ja Simo. Oulunkaaren kuntayhtymän tehtävänä on järjestää ja tuottaa jäsenkuntiensä sosiaali- ja terveyshuollon lakisääteiset palvelut. Sosiaali- ja terveyspalvelut jakaantuvat perhe-, terveys- ja vanhuspalveluihin. Toimintaterapia kuuluu terveyspalveluihin. Asukkaita Oulunkaaren kuntayhtymän alueella on 28 000. (Oulunkaaren kuntayhtymän strategia 2011, hakupäivä 20.12.2011.) Ohjaus- ja neuvontakäytänteiden kehittäminen ja yhtenäistäminen liittyvät lasten kuntoutuspalveluiden kehittämistyöhön. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa lasten kanssa työskentelevien ohjaus- ja neuvontakäytännöt.

Oulunkaaren kuntayhtymän lasten kuntoutuksen kehittämistyö sivuaa tavoitteiltaan muun muassa KASTE-ohjelmaa, jolla johdetaan ja uudistetaan suomalaista sosiaali- ja terveyspolitiikkaa. Sen tavoitteena on muun muassa lisätä osallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia sekä parantaa palveluiden laatua ja vaikuttavuutta. (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma, hakupäivä 30.1.2012.) Tutkimuksemme avulla tuotettua tietoa tullaan hyödyntämään lasten kuntoutuspalveluiden uuden toimintamallin kehittämistyössä.

Valitsimme tutkimuksen aiheeksi ohjauksen, koska teorian mukaan ohjaus on olennainen osa toimintaterapeutin työnkuvaa ja koemme tärkeäksi syventää omaa osaamistamme ohjaukseen liittyen. Tutkimuksia ohjauksesta ja sen merkityksestä toimintaterapiassa on tehty vähän. Tutkimuksessamme olemme rajanneet laajan ohjauksen käsitteen tarkoittamaan lapsen lähiverkoston ohjausta. Ohjauksen merkitys tulee korostumaan tulevaisuudessa kustannustehokkaana työmuotona pyrittäessä toteuttamaan lapsen arkielämään nivoutuvaa kokonaisvaltaista kuntoutusta, joten tutkimuksen aihe on ajankohtainen.

Mielenkiintoamme aiheeseen lisäsi myös perehtyminen interventiomalliin Occupational Performance Coaching: Enabling Parents' and Children's Occupational Performance, josta käytämme tässä tutkimuksessa käännöstä "Toiminnallisen suoriutumisen ohjaus: vanhempien ja lasten toiminnallisen suoriutumisen mahdollistaminen". Mallissa vanhempia ohjataan valmennustyyppisesti ratkaisemaan lastensa arkielämän toiminnallisen suoriutumisen haasteita. Opinnäytetyön avulla haluamme jakaa tietoa interventiomallista toimintaterapeuteille ja toimintaterapeuttipiskelijoille.

Lisäksi pohdimme, antaako malli uusia näkökulmia toimintaterapeuttien perhekeskeiseen työhön ja ohjaukseen. Tutkimuksesta hyötyvät myös toimintaterapian asiakkaina olevat lapset ja heidän perheensä perhekeskeisen ohjauksen kehittyessä.

Tutkimuksen **tarkoituksena** oli kuvailla ja tuottaa tietoa toimintaterapeuttien kokemuksia ohjauksesta lasten toimintaterapiassa. Tutkimuksen **tehtävänä** oli kuvata, millaisia kokemuksia toimintaterapeuteilla on ohjauksesta lasten toimintaterapiassa Oulunkaaren kuntayhtymässä.

2 OHJAUS PERHEKESKEISESSÄ LASTEN TOIMINTATERAPIASSA

2.1 Perhekeskeinen lasten toimintaterapia

Lasten toimintaterapian tavoitteena on mahdollistaa lapsen osallistuminen jokapäiväisen elämän toimintoihin sekä suoriutuminen hänelle merkityksellisistä toiminnoista häntä itseä tyydyttävällä tavalla kulttuurin normit täyttäen. Leikki nähdään keskeisenä lapsen kehitykseen vaikuttavana tekijänä. Toimintaterapiassa otetaan huomioon lapsen, hänen perheensä ja ympäristön merkitys lapsen eri toiminnoista suoriutumiseen. Toiminnallisella suoriutumisella tarkoitetaan ihmisen, hänen ympäristöjensä ja toiminnan välistä dynaamista vuorovaikutusta. Keskeisinä tekijöinä toiminnallisessa suoriutumisessa nähdään lapsen kyky valita ja organisoida omaa toimintaa. (ks. Townsend & Polatajko 2007, 371, ks. Law, Missiuna, Pollock & Stewart 2005, 54, 56.)

Lasten toimintaterapiassa on tärkeää ymmärtää lapsen eri roolien, ympäristöjen ja toiminnan välistä suhteita. Erilaisten roolien kautta lapsi voi sitoutua päivittäisiin toimintoihin hänelle merkityksellisellä tavalla. Lapsen rooleja voivat olla esimerkiksi leikkijän rooli, sisaruksen rooli, ystävän rooli ja koululaisen rooli. Toimintaterapeutti työskentelee lasten parissa, joiden roolit ovat ristiriidassa tai he eivät voi vammastaan tai sairaudestaan johtuen suoriutua rooleistaan itseään tai ympäristöä tyydyttävällä tavalla. (ks. Rodger & Ziviani 2006, 16–17.)

Fisherin (ks. 2009, 52) mukaan toimintaterapiainterventio perustuu tasa-arvoiseen kumppanuuteen lapsen ja hänen lähiverkostoiden kanssa. Sen lisäksi yhteistyön luominen muihin lapsen ja perheen kanssa toimiviin tahoihin on tärkeää. Lähiverkostolla tarkoitamme tässä tutkimuksessa lapsen vanhempia sekä muita lapsen elämään läheisesti kuuluvia henkilöitä, kuten opettajaa, päiväkodin henkilökuntaa ja terapiatyöntekijöitä. Käytämme tutkimuksessa myös käsitettä vanhemmat, kun haluamme korostaa heidän rooliaan ohjauksen toisena osapuolena.

Perhekeskeisessä lasten toimintaterapiassa lapsen lisäksi hänen perheensä on aktiivisesti mukana terapiaprosessissa. Yhteistyösuhteen ja kumppanuuden luominen ovat keskeisiä keinoja, joiden avulla terapeutti ja perhe pyrkivät saavuttamaan yhdessä asetetut tavoitteet. Perhekeskeisessä toimintaterapiassa perheiden erilaisuutta ja ainutlaatuisuutta arvostetaan. Perheeltään lapsi omaksuu, mihin toimintoihin aikaa käytetään ja miksi kyseiset toiminnot ovat tärkeitä. Vanhemmat ovat lapsen toiminnallisen suoriutumisen parhaita asiantuntijoita ja ovat valmiita teke-

mään parhaansa lapsen edun nimissä. Lapsen optimaalinen toiminnallinen suoriutuminen mahdollistuu tukea antavassa kasvuympäristössä. Lapsi nähdään osana perhettä, jossa hänellä on omat toiminnalliset roolinsa ja taidot, joiden avulla hän selviää rooleistaan. Intervention tavoitteet lähtevät perheen tarpeista. Perheen voimavarat ovat perusta, joiden pohjalta päätetään menettämät tavoitteiden saavuttamiseksi. Ongelmien hoitamisen sijaan muutokseen pyritään edistämällä perheen yhdessä toimimista, jonka avulla muutos on mahdollinen. Koko perheen ollessa mukana toimintaterapiaprosessissa, terapeutti saa mahdollisuuden tutustua lapsen toiminnallisiin rooleihin, minkä seurauksena häntä ei nähdä pelkästään diagnoosin ja ongelmien näkökulmasta. (Law ym. 2005, 57; Case-Smith 1999, 319–331; Burke, Schaaf & Hall 2008, 196–197.)

Hanna ja Rodger (2002, 14–17) ovat selvittäneet kirjallisuuskatsauksessaan toimintaterapian perhekeskeisyyteen vaikuttavia tekijöitä. Katsauksessa todettiin, että terapeutin ja vanhempien välinen yhteistyö on avaintekijä perhekeskeisyyden toteutumisessa. Vanhempien ja terapeutin yhteistyösuhteen tulisi perustua tasa-arvoiseen kumppanuuteen, jossa molemmat osapuolet omaksuvat opettajan ja opetettavan roolit. Suhteen kehittämisessä tasa-arvoiseksi on edelleen useita esteitä. Katsauksen mukaan terapeutin rooli ammattilaisena näyttäytyy edelleen vahvana yhteistyösuhteessa. Lisäksi vanhempien ja terapeutin esiin tuomat näkökulmat eroavat toisistaan. Toimintaterapeutit asettuvat yhteistyösuhteeseen usein lapsen edun puolestapuhujana ja hänen tarpeiden lähtökohdista sivuuttaen sen, että vanhemmat tuntevat parhaiten lapsensa tarpeet.

Hannan ja Rodgerin (ks. 2002, 14–17) mukaan toimintaterapeuttien tulisi ymmärtää perheiden erilaisia periaatteita ja toimintatapoja. Vanhemmat reagoivat eritavoin tunnetasolla esimerkiksi lapsensa vammaisuuteen. Vanhempien ja lasten välinen vuorovaikutus on erilaista eri perheissä, kyky sopeutua kriisitilanteisiin vaihtelee, samoin kyky ilmaista tunteita ja huolenaiheita. Vanhemmuuteen vaikuttaa myös kulttuurinen, etninen ja sosioekonominen asema.

2.2 Ohjauksen ja neuvonnan käsite

Ohjaus ja neuvonta ovat käsitteinä moniselkoisia. Ohjausta käytetään rinnakkain muun muassa konsultoinnin tiedon antamisen, neuvonnan, opetuksen, opastuksen ja informoinnin käsitteiden kanssa (Kääriäinen 2007, 27). Toimintaterapian englanninkielisessä kirjallisuudessa käytetään useita eri termejä jotka viittaavat ohjauksen ja neuvonnan käsitteisiin, esimerkiksi ”education”, ”consultation”, ”coaching”, ”counselling” ja ”teaching”. Suomeksi käännettynä edellä mainitut sanat viittaavat useassa yhteydessä ohjauksen käsitteeseen. Kääriäinen (2007, 27–28) viittaa Wal-

keriin ym. ja toteaa, että ohjaus-käsite on ajattelun ja kommunikaation väline, jolla ihmiset välittävät tietoa toisilleen. Hän mainitsee myös, että ohjaus käsitteenä on dynaaminen, kontekstisidonnainen ja muuttuva. Ohjauksen sisältö voi vaihdella eri käyttöyhteyksissä, eri aikoina ja eri ihmisillä.

Toimintaterapianimikkeistössä todetaan, että neuvonnan ja ohjauksen tavoitteena on antaa asiakkaalle tai hänen läheisilleen asianmukaista tietoa, joka tukee heidän itsenäistä päätöksen tekoa ja valintoja asiakkaan toimintakyvyn edistämiseksi. Neuvonnassa pääpaino on tietojen antamisessa. Ohjauksessa korostuu asiakkaan oma oivaltaminen. (Harra 2003, 5–8.) Tässä tutkimuksessa tarkoitamme ohjauksella kaksisuuntaista vuorovaikutusta lähiverkoston ja toimintaterapeutin välillä. Ohjauksella pyritään voimavaraistamaan vanhempia oivaltamaan ja ratkaisemaan lapsen arkielämään liittyviä haasteita.

Tässä tutkimuksessa tarkoitamme ohjauksella kaksisuuntaista vuorovaikutusta lähiverkoston ja toimintaterapeutin välillä. Ohjauksella pyritään voimavaraistamaan lapsen lähiverkosta ratkaisemaan itse lapsen arkielämään liittyviä haasteita. Voimavarasuuntatuneella asiakastyöllä tarkoitetaan toimintatapoja, joissa painopiste on asiakkaan voimavarojen etsimisessä ja käytäntöön saamisessa (Vataja 2006, 12). Voimavaraistamisella tarkoitamme tässä työssä myös vanhempien ja toimintaterapeutin yhteistyötä, jolla pyritään löytämään perheen voimavarat ja vahvuudet. Voimavaraistamisen tavoitteena on vanhempien oman elämän hallinnan tunne, joka voidaan saavuttaa terapeuttisen ja tukea antavan ohjauksen avulla. Lähihenkilöiden ohjaus on muun muassa tietojen vaihtoa lapsen tilanteesta ja yhdessä ratkaisujen miettimistä arjen pulmatilanteisiin. Tähän määritelmään olemme päätyneet perehdyttyämme aiheeseen valmistavan seminaarin myötä ja pohdittuamme ohjauksen monisäikeisyyttä tutkimusprosessin aikana.

Lähiverkostoiden ohjauksen kehittämiseen tulisi kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota. Yhteisön merkitys terveyden edistämisen voimavarana korostuu terveydenhuollossa. Tavoitteena on, että lapsen lähiverkostoilla olisi valmiudet tukea läheisensä omatoimisuutta. Tulevaisuudessa lähiverkostoiden rooli nähdään yhä tärkeämpänä. (Pietilä ym. 2010, 266.) Lasten kuntoutuksessa otetaan huomioon lapsen lisäksi hänen perheensä ja lähi- ja toimintaympäristö. Richardsonin (2006, 102) mukaan asiakasta ja hänen lähiverkostoja ohjataan käyttämään toimintoja, jotka lisäävät asiakkaan itsenäisyyttä ja turvallisuutta arkielämässä.

Szklut (2011, 385–388) tuo esiin valmentavan ohjaamisen (coaching) olevan yksi välillisen (indirect) intervention menetelmistä. Välillisellä interventiolla tarkoitetaan interventiota, joka toteutuu lapsen kanssa kahdestaan toteutettavan terapian sijaan lapsen elämään tiivisti kuuluvien henkilöiden kautta. Terapeutti työskentelee esimerkiksi lapsen vanhempien, opettajien ja isovanhempien kanssa mahdollistaakseen lapsen osallistumisen hänelle merkityksellisiin toimintoihin, esimerkiksi. Tavoitteena on opittujen taitojen siirtyminen eri ympäristöihin ja tilanteisiin käyttämällä terapeuttisia menetelmiä päivittäisten rutiinien yhteydessä.

2.3 Toimintaterapeuttisen ohjauksen erityispiirteet

Toimintaterapian **ydinprosessit** muodostavat toimintaterapian perustan kuvaamalla toimintaterapeutin keskeisimmät menetelmät, joiden avulla toimintaterapia erottuu muista ammattikunnista. Mielestämme ydinprosessit ovat merkittäviä toimintaterapeutin antamassa ohjauksessa lasten toimintaterapiaprosessissa, koska niiden avulla ohjausta voidaan suunnitella ja toteuttaa toimintakeskeisesti ottaen huomioon lapsen yksilölliset vaatimukset. Toimintaterapian ydinprosesseja ovat minän tietoinen käyttö, arviointiprosessi, toiminnan analyysi ja adaptaatio sekä ympäristön analyysi ja adaptaatio. (Hagedorn 2003, 37.)

Minän tietoisella käytöllä tarkoitetaan Hagedornin (ks. 2003, 37–38) mukaan terapeutin tietoisuutta henkilökohtaisista ominaisuuksistaan ja niiden käyttämistä terapeuttisen vuorovaikutussuhteen luomisessa lapsen ja hänen lähiverkostonsa kanssa. Vuorovaikutussuhteen onnistuminen riippuu tavasta, jolla terapeutti toteuttaa ammatillista rooliaan suhteessa omiin persoonallisuuden piirteisiin. Lisäksi terapeutin tulisi olla tietoinen omista asenteista, tunteista ja reaktioista, jotta ne eivät vaikuta negatiivisesti vuorovaikutussuhteeseen.

Lapsen toimintaterapiassa **arviointiprosessin** tavoitteena on saada tietoa lapsen vahvuuksista ja toimintakyvystä ensisijaisesti leikin ja itsestä huolehtimisen toiminnoissa. Arvioinnin tulosten pohjalta toimintaterapeutti yhdessä lapsen ja hänen lähiverkostonsa kanssa suunnittelee terapian tavoitteet ja toteutuksen, mikä on toimintaterapeutin erityisosaamisaluetta. Arviointia ohjaa valittu toimintaterapian viitekehys tai käytännön työn malli. (ks. Hagedorn 2003, 38.)

Toiminnan analyysiä käyttämällä toimintaterapeutti saa tietoa valitsemansa toiminnan luonteesta ja vaatimuksista. **Toiminnan adaptaation** avulla terapeutti mukauttaa toimintaa lapsen taitojen ja valmiuksien vaatimalle tasolle. Toiminnan analyysin ja adaptaatio mahdollistavat toiminnan te-

rapeuttisen käyttämisen, jonka tarkoituksena on ylläpitää ja edistää asiakkaan toiminnallista suoriutumista olemassa olevista rajoitteista huolimatta. (ks. Hagedorn 2003, 38–44.)

Ympäristön analyysi ja adaptaatio ovat keskeisiä toimintaterapeutin osaamisalueita. Ympäristö voi joko edistää tai rajoittaa lapsen toiminnoista suoriutumista. Lapsen toimintaympäristöjen analysointi kotona, päiväkodissa ja koulussa antaa merkittävää tietoa asiakkaan toimintakyvyn ongelmien syistä, selittää käyttäytymistä ja luo ideoita ympäristön muuttamiselle. Ympäristön analyysin avulla terapeutti mukauttaa lapsen ympäristöjä luoden hänelle toiminnoista suoriutumista, uusien asioiden oppimista tai taitojen kehittämistä edesauttavan ympäristön. (ks. Hagedorn 2003, 38–44.)

Ydinprosessien avulla toimintaterapeutti muodostaa kokonaisvaltaisen käsityksen lapsen elämäntilanteesta ja hänen vahvuuksistaan. Ydinprosessit edesauttavat toimintaterapeuttia ohjaamaan lasta tavoitteiden mukaiseen muutokseen toimintaan osallistumisessa ja toiminnallisessa suoriutumisessa, sekä valitsemaan hänelle esimerkiksi sopivan ohjaustavan tai ohjaustason. Snell ja Vogtle (2000, 59) korostavat tavoitteiden laatimisen merkitystä toimintaterapiaprosessiin sisältyvässä ohjaustilanteessa. Tavoitteiden tulee olla esimerkiksi asiakkaan ikään sopivia, toiminnallista suoriutumista tukevia tässä hetkessä ja tulevaisuudessa sekä lapsen ja hänen perheensä valitsemia.

Toiminnan terapeutin käyttö vaatii terapeutilta ihmisen toiminnan ja siihen vaikuttavien tekijöiden ymmärtämistä. Toiminnan analyysin avulla toimintaterapeutti pilkkoo toiminnan osiin, jolloin pystytään arvioimaan, onko lapsella esimerkiksi toiminnasta suoriutumiseen vaadittavat taidot. Intervention edetessä terapeutti seuraa lapsen vuorovaikutusta toiminnan kanssa. Havaintojen pohjalta terapeutti soveltaa ja porrastaa toimintaa lapsen tavoitteiden mukaisesti eri ympäristöissä, jolloin voidaan puhua toiminnan synteisistä. (Kramer, Luebben & Hinojosa 2010, 53–57; Rodger & Ziviani 2006, 12–17.)

Toimintaterapeutin ohjauksen periaatteita ovat asiakkaalle merkityksellisen toiminnan tunnistaminen, asiakkaan kognitiivisiin valmiuksiin ja toiminnan luonteeseen sopivan ohjaustavan valinta, oppimisympäristön jäsentäminen, toiminnan porrastaminen ja rohkaiseminen, palautteen antaminen ja harjoittelu sekä asiakkaan itsetietoisuuden ja oman toiminnan havainnoinnin (monitoring) lisääminen. (Richardson 2006, 103.)

2.4 Occupational Performance Coaching: Enabling Parents' and Children's Occupational Performance -interventiomalli

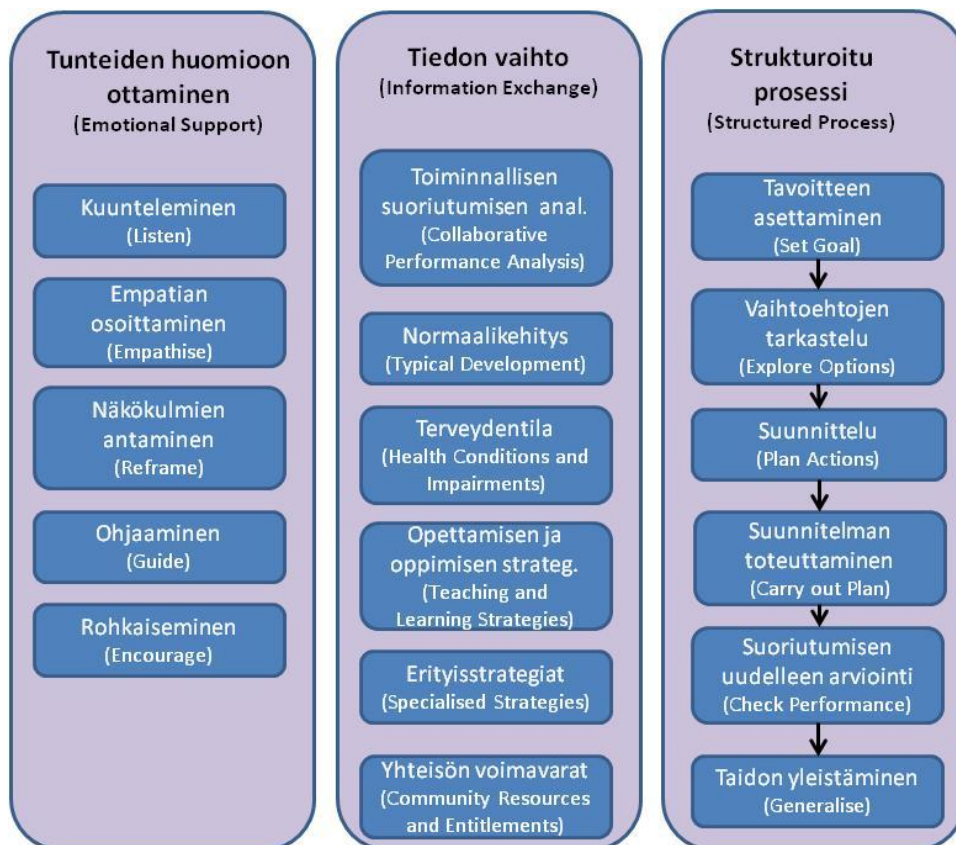
Lasten toimintaterapian interventiomalli ”Toiminnallisen suoriutumisen ohjaus: vanhempien ja lasten toiminnallisen suoriutumisen mahdollistaminen”, perustuu lasten vanhempien ohjaamiseen (coaching). Tässä opinnäytetyössä käytämme mallista lyhennettä OPC, joka tulee mallin englanninkielisestä nimestä Occupational Performance Coaching. OPC-interventiomallin taustalla on Kanadan toiminnallisen suoriutumisen malli (Canadian Model of Occupational Performance, CMOP). CMOP:n mukaan ihmisen toiminnallinen suoriutuminen on tulosta ihmisen, toiminnan ja ympäristön välisestä dynaamisesta vuorovaikutuksesta. Asiakkaalle merkityksellisen toiminnan mahdollistaminen nähdään keskeisenä toimintaterapian tavoitteena. (Townsend & Polatajko 2007, 22–23.)

OPC on toimintaterapeuttien käyttämä interventiomalli toiminnallisen suoriutumisen haasteita omaavien lasten vanhemmille. Terapeutin tehtävänä on ohjata vanhempia valmennustyyppisesti helpottaakseen tavoitteiden saavuttamista ja kehittääkseen vanhempien taitoja tunnistaa ja ottaa käyttöön ratkaisuja toiminnallisen suoriutumisen pulmatilanteissa. (Graham, Rodger & Ziviani 2009, 16; Graham, Rodger & Ziviani 2010, 5.) Mallin keskeisiä näkökulmia ovat toiminta- ja perhekeskeisyys sekä toiminnan mahdollistaminen. Toiminnallisen suoriutumisen kannalta merkittävänä ympäristöinä mallissa nähdään koti sekä koulu ja päiväkotiki, sillä näihin ympäristöihin vanhemmilla on suurin vaikutusmahdollisuus. (Graham & Rodger 2010, 203–204.)

OPC-interventiomallissa toiminta on keskeisessä asemassa koko terapiaprosessin ajan. Intervention tavoitteet kuvaavat havaittavissa olevaa toiminnallisen suoriutumisen muutosta lasten ja vanhempien luonnollisessa ympäristössä. Toimintaterapeutti ohjaa (guides) vanhempia prosessissa, jossa yhteistyössä tehtävän toiminnallisen suoriutumisen analyysin avulla (collaborative performance analysis) pyritään lapsen toiminnallisen suoriutumisen parantamiseen. Intervention tavoitteena on mahdollistaa lapsen toiminnallisen suoriutuminen vanhempien määrittelemien tavoitteiden pohjalta sekä parantaa vanhempien kykyä hallita lapsen toiminnallisen suoriutumisen haasteita tulevaisuudessa. Tavoitteet kuvaavat muutosta lapsen, vanhempien tai perheen toiminnallisessa suoriutumisessa. (Graham & Rodger 2010, 203–204.)

Auttaakseen vanhempia luomaan paremmin toimintaa mahdollistavan ympäristön, terapeutti käyttää kolmea mahdollistavaa osa-aluetta (domains), jotka ovat tunteiden huomioon ottaminen, tie-

don vaihto ja strukturoitu prosessi (kuvio 1). Vanhemmista ja terapiaprosessin vaiheesta riippuu, millä osa-alueella painopiste interventiossa on. Tietoisuus eri osa-alueista auttaa terapeuttia huomaamaan vanhempien reaktioita ja oppimisen tarpeita, ja siten tehokkaasti ohjaamaan vanhempia muutokseen. (Graham & Rodger 2010, 204–205.)

KUVIO 1. Toimintaa mahdollistavat osa-alueet OPC-mallin mukaan Grahamia ja Rodgeria (2010, 205) mukailten

Tunteiden huomioon ottaminen on olennainen toimintaa mahdollistavaa osa-alue OPC-interventiomallissa, koska sen avulla helpotetaan vanhempien valmiutta sitoutua tarkastelemaan sekä omaa että lapsen toiminnallista suoriutumista ja ottamaan käyttöön uudenlaisia ratkaisuja. Tunteiden huomioon ottamisen kautta rakennetaan kumppanuutta ja luottamusta, minkä avulla toiminnallista suoriutumista päästään tarkastelemaan syvemmillä tasolla. Ottamalla tunteet huomioon motivoidaan vanhempia jatkamaan työskentelyä muutoksen aikaansaamiseksi intervention alkuvaiheessa, jossa työn tulokset eivät vielä ole nähtävissä. (Graham & Rodger 2009, 207.)

OPC-interventiomallissa **tiedon vaihtaminen** tarkoittaa kahdensuuntaista tiedon jakamista vanhempien ja terapeutin välillä. Vanhempien ja terapeutin antama tieto nähdään mallissa yhtä tärkeinä. Terapeutin tulee selvittää, mitä vanhemmat tietävät lapsen toiminnallisesta suoriutumisesta ja säädellä tarjoamansa tiedon määrää ja laatua sen mukaan. Vanhempien tietämyksen huomiointi on olennaista keskustelun aikaansaamiseksi. Se myös vahvistaa vanhempien roolia lapsen asioiden asiantuntijana ja näin voimavaraistaa vanhempia terapiatilanteessa. Tiedonvaihdon osa-alueeseen kuuluvat toiminnallisen suoriutumisen analyysi, normaali kehitys, terveydentila, opettamisen ja oppimisen strategiat, erityisstrategiat ja yhteisön voimavarat. (Graham & Rodger 2010, 207.)

Toiminnallisen suoriutumisen analyysi tehdään yhdessä vanhempien kanssa siitä toiminnasta, jonka mahdollistuminen on asetettu tavoitteeksi (kuvio 2). Toiminnallisen suoriutumisen analyysi on vaiheittain etenevä prosessi, jossa tarkastellaan lapsen ja vanhemman toiminnallista suoriutumista tällä hetkellä ja tulevaisuudessa kun muutos parempaan on tapahtunut. Tavoitteesta riippuu, perustuuko analyysi todelliseen tilanteeseen, videoituun materiaaliin vai keskusteluun vanhempien kanssa. Esimerkiksi iltarutiineihin liittyvä tavoite voidaan analysoida keskustelun pohjalta, kun taas pukeutumista on mahdollista analysoida todellisessa tilanteessa. (Graham ym. 2009, 18.)

1. Selvitä, miten toiminta nyt sujuu (Identify what currently happens)

- a. Lapsen toiminta (Child's actions)
- b. Vanhempien ja muiden henkilöiden toiminta (Parent and significant others' actions)
- c. Välitön ympäristö (Background and immediate environment)
- d. Kokeillut strategiat ja toiminnan mukauttaminen (Strategies one parent and accommodations used/tried)
- e. Toiminnan lopputulos (Performance outcomes)

2. Selvitä, miten vanhemmat haluaisivat tilanteen sujuvan (Identify what the parent would like to happen)

- a. Lapsen toiminta (Child's actions)
- b. Vanhempien ja muiden henkilöiden toiminta (Parent and significant others' actions)
- c. Välitön ympäristö (Background and immediate environment)
- d. Strategiat, joita on kokeiltu (Strategies one parent and accommodations used/tried)
- e. Toiminnan lopputulos (Performance outcomes)

3. Selvitä toimintaan vaikuttavat edistävät ja rajoittavat tekijät (Explore barriers and bridges to enabling performance)

- a. Lapsen motivaatio, tietotaso, kyvyt (Child's motivation, knowledge, abilities)
- b. Tehtävän vaiheet, järjestys ja standardi (Task's steps, sequence and standard)
- c. Ympäristön fyysiset ja sosiaaliset tekijät (Environment's physical and social aspects)

4. Selvitä, mitä vanhemmat tarvitsevat muutoksen toteuttamiseen (Identify parents' needs in implementing enabling change)

- a. Vanhempien käsitys toiminnallisesta suoriutumisesta (Parents' interpretation)
- b. Vanhempien motivaatio (Parents' motivation)
- c. Vanhempien tarpeet uuden oppimiselle (Parents' learning needs)

KUVIO 2. Toiminnallisen suoriutumisen analyysi mukailten Graham ja Rodger (2010, 208)

Strukturoitu prosessi on vanhempien ja terapeutin yhdessä toteuttama ongelmanratkaisuprosessi, joka koostuu seuraavista vaiheista: tavoitteiden asettaminen, eri vaihtoehtojen tutkiminen, suunnitelman laatiminen, suunnitelman toteutus, toiminnallisen suoriutumisen uudelleen arviointi ja opitun taidon yleistäminen. Vanhemmat ovat kokeneet systemaattisen ongelmanratkaisuprosessin merkittävänä tekijänä mahdollistaessaan lapsensa toiminnallista suoriutumista (Graham & Rodger 2010, 218.)

Grahamin, Rodgerin ja Zivianin tutkimuksessa (2010, 6, 13) selvitettiin, voidaanko OPC-interventiomallin avulla edesauttaa lasten ja vanhempien toiminnallista suoriutumista, ja millaisia kokemuksia vanhemmilla on OPC-interventiosta. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että sekä lasten että vanhempien toiminnallinen suoriutuminen paranivat OPC-intervention myötä. Vanhempien oppimistarpeiden huomioiminen – tunteiden huomioiminen ja ohjaus strukturoidun prosessin hyödyntämiseksi ratkaisujen löytämiseksi – todettiin hyväksi keinoksi lasten ja vanhempien toiminnallisen suoriutumisen mahdollistamisessa. Esimerkiksi lasten luottamus omaan kykyihinsä suhteessa toiminnasta suoriutumiseen lisääntyi ja perheen sisäiset vuorovaikutustilanteet paranivat.

2.5 Tutkijoiden esiymmärrys ohjauksesta ja tutkimuksen kontekstista

Tutkimusprosessin myötä muodostamamme esiymmärryksen mukaan ohjaus on kiinteä osa toimintaterapiaprosessia. Ohjauksella luodaan ja edistetään vuorovaikutussuhdetta lapsen ja hänen lähiverkostojensa kanssa. Lisäksi näemme ohjauksen toimintaterapeutin työvälineenä, jonka avulla mahdollistetaan lapselle osallistuminen hänelle merkitykselliseen ja tarkoituksenmukaiseen toimintaan eri ympäristöissä. Tutkimuksemme hypoteesina on ajatus, että toimintaterapeutin ohjaus on perhekeskeistä. Ohjauksen avulla asiakas ja hänen lähiverkostonsa saadaan mukaan toimintaterapiaprosessiin. Kliinisen päättelyn avulla toimintaterapeutti säätelee omaa ohjaamistaan asiakkaan tarpeiden mukaan.

Esiymmärrystämme opinnäytetyön kontekstista lisäsi osallistuminen Oulunkaaren lasten kuntoutuksen kehittämispäivään lokakuussa 2011. Kehittämispäivän tavoitteena oli tuottaa tietoa ja aineistoa Oulunkaaren alueen lasten kuntoutuksen toimintakäytännöistä sekä lähteä kehittämään uusia käytännöitä osana lasten kuntoutuspalveluiden toimintamallin kehittämistyötä. Kehittämispäivillä toimintatapana oli sektorirajoja ylittävä yhteistyö, johon osallistui varhaiskasvatuksen-, sosiaalisen-, terveysalan opetustoimen edustajia sekä terapiatyöntekijöitä ja psykologi Oulunkaaren kuntayhtymän kunnista. Yhteistyö toteutettiin ammatti- ja kuntakohtaisena ryhmätyöskentelyinä, jonka avulla täsmennettiin muun muassa lasten kuntoutuksen käsitettä, pohdittiin toisten ammattikuntien työtä kuntoutuksen näkökulmasta, moniammatillisen yhteistyön mahdollisuuksia sekä miten yhteistyötä voisi kehittää.

Osallistuimme kehittämispäivään muun muassa toimimalla pöytäkohtaisina emäntinä kirjaten ylös ja esittelemällä muille ryhmille pöytäkohtaisia ajatuksia ja ideoita. Kehittämispäivään osallistuminen auttoi meitä ymmärtämään mahdollisuudet ja haasteet, joita useamman kunnan yhdistäminen tuo lasten kuntoutukseen. Mahdollisuutena näemme sektorirajat ylittävän yhteistyön eri alojen ammattilaisten välillä. Kuntien erilaisten toiminta- ja ohjauksenkäytänteiden yhdistäminen vaatii muun muassa paljon aikaa, perehtymistä eri kuntien käytänteisiin, asiakaslähtöisyyttä, moniammatillista yhteistyötä ja prosessien mallintamista. Haasteena on myös kuntien sijoittuminen fyysisesti laajalle alueelle ja erilleen toisistaan.

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -METODOLOGIA

Tutkimuksemme tarkoituksena on kuvailla toimintaterapeuttien kokemuksia ja tuottaa tietoa ohjauksesta lasten toimintaterapiaprosessissa. Tutkimustehtävänä on ”Millaisia kokemuksia toimintaterapeuteilla on ohjauksesta lasten toimintaterapiassa Oulunkaaren kuntayhtymässä?”

Metodologia on tutkimusmenetelmien taustalla olevien oletusten ja lähtökohtien selvittämistä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 179). Olemme valinneet tutkimukseemme kvalitatiivisen eli laadullisen lähestymistavan. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on ihminen, hänen elämäntilanteensa sekä niihin liittyvät merkitykset (Kylmä & Juvakka 2007, 16). Aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Laadullinen tutkimus tuo esille tutkittavien havainnot tilanteista ja antaa mahdollisuuden heidän menneisyyteensä ja kehitykseensä liittyvien tekijöiden huomioimiseen (Hirsjärvi & Hurme 2001, 27). Laadullisen tutkimuksen tulokset ovat kuvausta tutkittavasta ilmiöstä (Pyörälä 2002, hakupäivä 15.6.2011). Kuvailevan tutkimuksen avulla pyritään saamaan tietoa tutkittavan ilmiön ominaispiirteistä. Tarkoituksena on kuvata ilmiötä sellaisena kuin se tapahtuu. Kuvaileva analyysi vastaa muun muassa kysymyksiin ”mitä” ja ”minkälainen”. (Oulun yliopisto 2003, hakupäivä 23.3.2012; Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2012, hakupäivä 23.3.2012.) Tutkimustehtävien tarkentaminen vielä aineiston keruun tai analyysin aikana on mahdollista laadullisessa tutkimuksessa (Kylmä & Juvakka 2007, 113).

Halusimme kuvata tutkimuksessamme kokemuksia, minkä vuoksi päädyimme laadulliseen tutkimukseen. Sen avulla pyritään kuvaamaan, mitä tai millainen jokin ilmiö on tutkimukseen osallistuneiden ihmisten näkökulmasta (Kylmä & Juvakka 2007, 59). Laadullinen tutkimus mahdollistaa tutkijan henkilökohtaisen osallistumisen tutkimustilanteeseen sekä tiedonantajan ja tutkijan välisen vuorovaikutuksen. Koimme nämä kriteerit tärkeänä tutkimuksemme onnistumisen kannalta. Tutkittaessa kokemuksia on mielestämme tärkeää olla henkilökohtaisesti läsnä tutkimustilanteessa, jotta tarvittaessa voidaan tehdä lisäkysymyksiä ja näin tarkentaa ja syventää saatuja vastauksia.

Tässä tutkimuksessa kokemuksilla tarkoitetaan laajasti ihmisen kokemuksellista suhdetta maailmaan, jossa hän elää. Ihmisen suhde maailmaan nähdään intentionaalisenä, mikä tarkoittaa sitä että kaikki merkitsee ihmiselle jotakin. Jokaisessa havainnossamme kohde näyttäytyy havaittujen uskomusten, kiinnostusten ja pyrkimysten valossa. Ihmisen toiminnan tarkoitusta voidaan ymmär-

tää kysymällä, millaisia merkityksiä toiminnan taustalla on. Kokemus muotoutuu siis merkitysten mukaan. (Laine 2007, 28–29.)

Tutkijan ontologisella taustasitoumuksella tarkoitetaan tutkijan käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä. Ontologia käsittää uskomuksemme ja ymmärryksemme olemassaolostamme ja sosiaalisen maailman luonteesta. Tutkija joutuu pohtimaan, millaiselle ihmis- ja todellisuuskäsitykselle hän tutkimuksensa rakentaa. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 77.) Tutkimuksemme ihmiskäsityksen lähtökohtana on toimintaterapian ihmiskäsitys. Sen mukaan jokainen ihminen on arvokas vammaan, ikään, kehitykselliseen tasoon tai sosiaaliseen statukseen katsomatta. Yksilön kokonaisvaltaisuuden ymmärtämisellä eli holistisuudella tarkoitetaan näkemystä, jonka mukaan ihmisessä yhdistyvät henkisyys, sosiaaliset ja kulttuuriset kokemukset sekä havaittavissa olevat toiminnallisen suoriutumisen osa-alueet. (Law, Polatajko, Baptiste & Townsend 1999, 41–42.) Valitsimme tutkimuksen tiedonantajiksi toimintaterapeutteja, koska oletamme heidän jakavan kanssamme kokonaisvaltaisen ja jokaisen ihmisen arvokkuutta korostavan ihmiskäsityksen. Olemme myös kiinnostuneita juuri toimintaterapeuttien ohjauksesta osana lasten toimintaterapiaa, koska aihetta on tutkittu vähän. Koimme tärkeänä lisätä ymmärrystämme ohjauksesta osana tulevien kollegoidemme työtä.

Haastattelujen alussa käytimme aikaa vuorovaikutussuhteen luomiseen haastateltavien kanssa luodaksemme luontevan, rennon ja keskustelunomaisen haastattelutilanteen, mikä mielestämme oli tärkeää tutkiessamme toisten ihmisten henkilökohtaisia kokemuksia. Esitimme taustatietokysymyksiä saadaksemme käsityksen, millaiset ihmiset toimivat tiedonantajina tutkimuksessamme. Kysyimme muun muassa heidän työkokemuksesta ja työnkuvasta lasten ja perheiden parissa. Mielestämme taustatietokysymysten esittäminen lisäsi tutkimuksen luotettavuutta. Saimme varmuuden muun muassa heidän kokemuksestaan lasten ja perheiden kanssa työskentelemisestä. Tiedonantajilla on keskimäärin useamman vuoden kokemus perheiden kanssa työskentelemisestä, minkä johdosta voidaan olettaa että heillä on tietoa tutkittavasta ilmiöstä.

Epistemologia käsittelee tiedostamisen ja tiedonsaannin ongelmia, esimerkiksi millä menetelmällä saadaan parhaiten tietoa tutkimuksen kohteesta (Hirsjärvi ym. 2007, 126). Toteutimme tutkimuksen teemahaastattelua käyttäen. Mielestämme ihmisten kokemukset ovat arvokkaita ja jokaisen kokemusmaailma on ainutlaatuinen. Hirsjärvi ym. (2007, 201–202, 224) tuovat esiin, miten haastateltavien kulttuuriset ja merkitysmaailmojen erot voivat vaikuttaa sekä tiedonantajien vastauksiin sekä tutkijan tekemiin tulkintoihin. Tutkijan tulee pohtia, miten saamiaan vastauksia tulkitsee.

4 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

4.1 Tiedonantajien hankinta

Tutkimuksen yhteistyökumppanina ja kirjallisen tutkimusluvan myöntäjänä toimi Oulunkaaren kuntayhtymän kuntoutuspalveluiden palveluesimies. Tiedonantajina tutkimuksessa olivat alueella työskentelevät toimintaterapeutit. Pyrimme tutkimuksella lisäämään ymmärrystä ohjauksesta lasten toimintaterapiaprosessissa sekä keräämään tiedonantajien kokemuksia ohjauksesta ja eri ammattilaisten yhteistyöstä Oulunkaaren kuntayhtymässä. Laadullisessa tutkimuksessa tiedonantajat valitaan sen mukaan, ketkä tietävät tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Kylmä & Juvakka 2007, 58.) Tiedonantajien valinnan kriteerinä oli, että he työskentelevät toimintaterapeutteina asiakkainaan lapset ja heidän perheensä. Lisäksi heidän tuli työskennellä Oulunkaaren kuntayhtymän alueella. Laadullisessa tutkimuksessa tieto on aina sidoksissa tutkimusympäristöön, yhteisöön ja kulttuuriin, josta se on hankittu (Kylmä & Juvakka 2007, 80).

Tutkimukseemme osallistui neljä toimintaterapeuttia. Lähetimme ensin kolmelle mahdolliselle tiedonantajalle sähköpostiviestin, jossa kerroimme lyhyesti tutkimuksesta ja motivoimme heitä osallistumaan tutkimukseen. Tämän jälkeen olimme osaan tiedonantajista yhteydessä uudella sähköpostiviestillä ja osan kanssa keskustelimme kasvokkain tavatessamme. Osallistuminen Oulunkaaren kehittämispäivään lokakuussa 2011 antoi meille mahdollisuuden keskustella mahdollisten tiedonantajiemme kanssa sekä motivoida heitä osallistumaan tutkimukseen. Yhden tiedonantajan rekrytoimme suoraan puhelinsoitolla. Kysyimme yhteensä viideltä tiedonantajalta halukkuutta osallistua tutkimukseen, joista yksi kieltäytyi työpaikan vaihtumisen vuoksi.

4.2 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruu

Tutkimuksen aineisto hankittiin teemahaastattelun avulla (liite 1). Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jossa haastattelun aihepiiri ja teema-alueet ovat kaikille tiedonantajille samat. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.) Haastattelussa edetään keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Sovittujen teemojen avulla pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, sillä se tarjosi

meille tutkijoille väljyyttä haastattelutilanteessa, mutta toisaalta antoi mahdollisuuden aiheen rajaamiseen teemoittelun avulla. (Kananen 2008, 74.)

Tutkimustamme varten tehdyt haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja keräsimme aineiston 31.10.–8.11.2011. Tiedonantajista osa työskentelee Oulunkaaren kuntayhtymän palveluksessa ja osa heistä yksityisenä ammatinharjoittajana Oulunkaaren kuntayhtymän alueella. Haastatelimme kolmea toimintaterapeuttia heidän työpaikoillaan. Yhden toimintaterapeutin kanssa tapasimme Oulun seudun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden yksikön tiloissa. Pyrimme luomaan haastattelutilanteista mahdollisimman avoimia, luonnollisia ja keskustelunomaisia. Halusimme haastateltaviemme kuvailevan kokemuksia ennemmin kuin käsityksiä ohjauksesta lasten toimintaterapiaprosessissa. Kokemus ja käsitykset eroavat toisistaan. Ihmisen kokemus on aina omakohtainen, mutta käsitys ei välttämättä ole. Käsitykset voivat olla esimerkiksi yhteisöltä opittuja ajatusmalleja. Ihminen voi kokea ja toimia toisin kuin mitä hän kertoo, jos häneltä kysytään käsitystä jostakin tietystä asiasta. (Laine 2007, 38–39.)

Ennen varsinaisia haastatteluja teimme yhden esihaastattelun. Esihaastattelun perusteella muotoilimme vielä teemakysymyksiä korostaaksemme tiedonantajien kokemuksia tutkittavasta ilmiöstä. Nauhoitimme tekemämme esihaastattelun sekä varsinaiset tutkimukseen liittyvät haastattelut ja pidimme haastattelupäiväkirjaa, johon kirjoitimme yleisiä huomioita haastattelutilanteesta. Haastattelut kestivät 55 – 90 minuuttia ja litteroitua tekstiä haastatteluista kertyi 58 A4-kokoista sivua fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5.

4.3 Aineiston analysointi

Aineisto analysoitiin sisällönanalyysiä käyttäen. Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä, jolla analysoidaan dokumentteja objektiivisesti ja systemaattisesti. Tutkittavasta ilmiöstä pyritään saamaan selkeä, sanallinen kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysiä käyttäen tapahtumien ja asioiden seurauksia, merkityksiä ja yhteyksiä voidaan tarkastella. Analyysin avulla aineistoon saadaan selkeyttä, jotta tutkittavasta ilmiöstä voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103; 108; Janhonen & Nikkonen 2001, 21.)

Ennen varsinaisen sisällönanalyysin aloittamista litteroimme haastatteluaineiston ja luimme aineiston läpi useampaan kertaan tehden siitä huomioita tutkimuspäiväkirjaan. Aineiston litteroinnin

aloitimme viikon kuluttua viimeisen haastattelun teosta. Litteroimme aineiston kokonaisuudessaan. Analyysiyksikön määrittelyssä ratkaisevat aineiston laatu ja tutkimustehtävä. Tavallisimmin käytetty analyysiyksikkö on aineiston yksikkö: sana, lause, lauseen osa, ajatuskokonaisuus tai sanayhdistelmä. (Janhonen & Nikkonen 2001, 25.) Valitsimme analyysiyksiköksi ajatuskokonaisuuden, mikä oli tarkoituksenmukaista tutkimuksen kuvailevan luonteen vuoksi.

Tutkimusprosessin aikana päädyimme ajatukseen, että analysoimme aineiston abduktiivisesti eli teoriasidonnaisesti. Abduktiivisessa päättelyssä yhdistyy teoria ja aineisto. Tutkija pyrkii todentamaan ja rikastamaan teoreettisia ajatuksiaan tutkimusaineiston avulla. (Kylmä & Juvakka 2007, 23.) Ajatuksemme oli, että muun muassa toimintaterapian ja OPC-interventiomallin teoreettiset lähtökohdat ohjaavat päättelyämme analyysin loppuvaiheessa. Sisällönanalyysia tehdessämme ja tutkimuskirjallisuuteen perehtyessämme totesimme induktiivisen eli aineistolähtöisen sisällönanalyysin sopivan paremmin aineistomme analyysimetodiksi. Ajatuksiamme tuki keskustelu tutkimusmetodologiaa opettavan lehtorin kanssa. Sisällönanalyysissämme ala-, ylä- ja pääluokat muodostuivat ilman teoretiedon ohjaavaa vaikutusta. Lisäksi oivalsimme, että tutkimuksessamme ei ollut oleellista todentaa jo olemassa olevia teoreettisia ajatuksia toimintaterapeuttien ohjauksesta, vaan luoda uusi näkemys tutkittavasta ilmiöstä tutkimusaineiston pohjalta. Palasimme tutkimusaineiston pariin uudestaan ja analysoimme tutkimusaineiston induktiivisesti. (ks. Kylmä & Juvakka 2007, 23.)

Induktiivisessa päättelyssä tehdään havaintoja yksittäisistä tapahtumista, jotka yhdistetään laajemmaksi kokonaisuudeksi. (Kylmä & Juvakka 2007, 22, 112.) Induktiivista aineiston analyysiä voidaan kuvata prosessina, joka koostuu aineiston litteroinnista eli auki kirjoittamisesta, redusoinnista eli pelkistämisestä, aineiston klusteroinnista eli ryhmittelystä ja abstrahoinnista eli teoreettisten käsitteiden muodostamisesta. Sisällönanalyysissa olennaista on, että tutkimusaineistosta erotellaan samanlaisuudet ja erilaisuudet. Kerätystä aineistosta muodostuneiden luokkien tulee olla yksiselitteisiä ja toisensa poissulkevia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–92; Janhonen & Nikkonen 2001, 23.)

Aloitimme sisällönanalyysin alleviivaamalla aineistosta tutkimustehtävän kannalta olennaiset asiat. Siirsimme alkuperäisilmaukset tiedonantajakohtaiseen taulukkoon ja teimme pelkistetyt ilmaukset (kuvio 3). Seuraavaksi laadimme tutkimusaineistoa ja teemakysymyksiä kuvaavat asiakokonaisuudet eli otsikot (liite 2), joiden mukaan nimesimme kuusi taulukkoa. Näihin taulukoihin poimimme tiedonantajakohtaisista taulukoista samaa tarkoittavat asiat. Asiakokonaisuuksien ni-

meäminen auttoi jäsentämään laajaa aineistoa ja sisäistämään, minkälaisen aineiston kanssa käymme vuoropuhelua. Merkitsimme alkuperäisiin ilmauksiin, kenen tiedonantajan ilmauksesta kulloinkin on kysymys. Tämä menettely antoi meille mahdollisuuden palata alkuperäiseen haastatteluun tarvittaessa sujuvasti ja nopeasti. (ks. Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta, haku-päivä 27.3.2012).

Alkuperäisilmaus

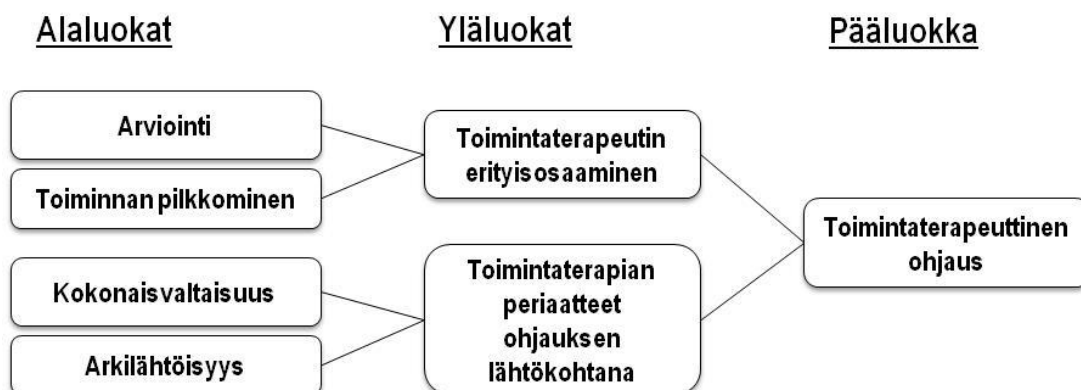
Tarve ohjaukselle on suurin niin silloin kun ihan siinä arjessa on selvästi pulmia esim. haastavaa käyttäytymistä tai sen tyyppistä et silloin se on aivan älyttömän tärkeitä et se linkittyy sihe arkeen

Pelkistetty ilmaus

Ohjaus on tärkeää kun tavoitellaan opittujen asioiden siirtymistä arkeen.

KUVIO 3. Esimerkki aineiston redusoinnista eli pelkistämisestä

Pelkistetyistä ilmauksista loimme alaluokkia, jotka merkitsimme taulukkoon. Tulostimme taulukot, ja leikkasimme alkuperäisen ilmauksen, pelkistetyn ilmauksen ja alaluokan sisältävät taulukoiden rivit erilleen. Tämän jälkeen levitimme ne ja aloimme eritellä ja koota samankaltaisuuksia samaan pinoon. Näistä samankaltaisuuksista muodostui yläluokkia ja edelleen pääluokkia (kuvio 4).

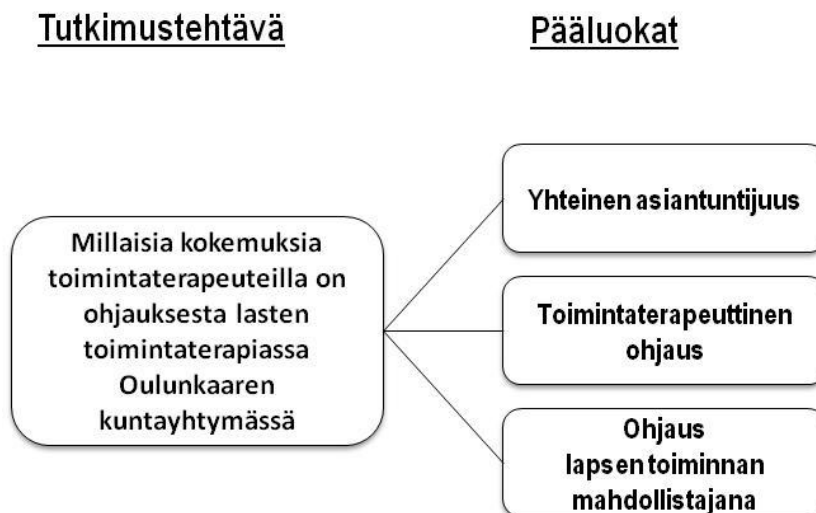

KUVIO 4. Aineiston klusteroinnin eli ryhmittelyn periaate

5 TOIMINTATERAPEUTTIIEN KOKEMUKSET OHJAUKSESTA LASTEN TOIMINTATERAPIASSA

5.1 Tutkimusaineistosta muodostuneet pääluokat

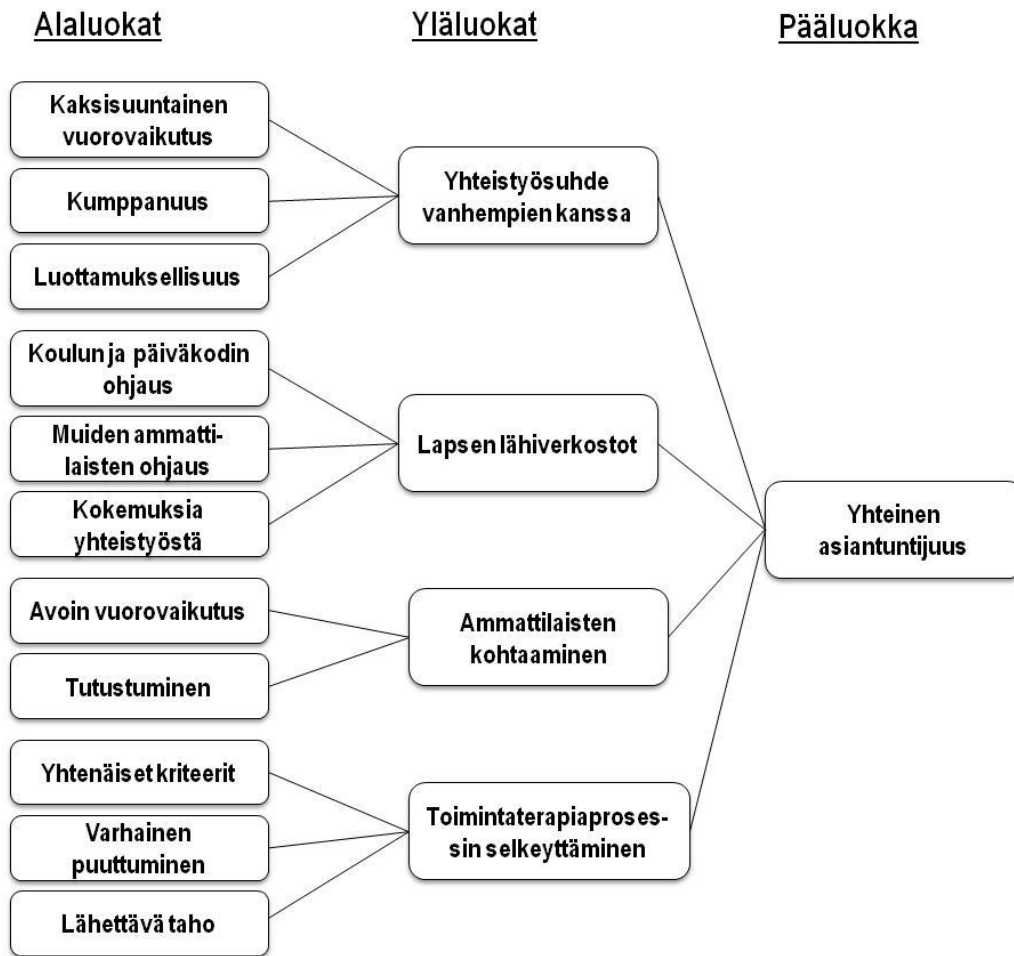
Tutkimuksestamme muodostui kolmesta keskeisestä asiakokonaisuutta eli pääluokkaa koskien toimintaterapeuttien kokemuksia ohjauksesta lasten toimintaterapiassa Oulunkaaren kuntayhtymässä. Näitä ovat yhteinen asiantuntijuus, toimintaterapian ydinosaaminen ja ohjaus lapsen toiminnan mahdollistajana. (kuvio 5). Tutkimustulosten luettavuuden selkeyttämiseksi olemme alleviivanneet yläluokkien nimet ja merkinneet lihavoinnilla **alaluokkien** nimet.

KUVIO 5. Tutkimustehtävä ja pääluokat

5.2 Yhteinen asiantuntijuus

Pääluokka yhteinen asiantuntijuus muodostuu neljästä yläluokasta: yhteistyösuhde vanhempien kanssa, lapsen lähiverkostot, moniammatillinen yhteistyö ja toimintaterapiaprosessin selkeyttäminen (kuvio 6). Tämä pääluokka sisältää toimintaterapeuttien kokemuksia ohjauksesta terapeutin ja vanhempien välillä sekä terapeutin ja opettajien tai varhaiskasvatuksen ammattilaisten välillä. Tässä pääluokassa korostuvat muun muassa vanhempien tunteiden huomioiminen, vuorovaikutus lapsen lähiverkoston kanssa sekä moniammatillisen yhteistyön ja yhteisesti luotujen toimintamallien merkitys lapsen toimintaterapiatarpeen huomioimisessa.

KUVIO 6. Pääluokan yhteinen asiantuntijuus muodostuminen

5.2.1 Yhteistyösuhde vanhempien kanssa

Yläluokka yhteistyösuhde vanhempien kanssa muodostui toimintaterapeuttien esiin tuomista kokemuksista rakentaa ja ylläpitää vastavuoroista yhteistyötä vanhempien kanssa. Näistä asioista muodostui kolme alaluokkaa: **kaksisuuntainen vuorovaikutus**, **kumppanuus** ja **luottamuksellisuus**.

Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan ohjaustilanteen onnistumiseen vaikuttavat vanhempien keskusteluun mukaan saaminen, avoimuus sekä yhteisen ymmärryksen löytyminen. Lapsen toimintaterapian onnistumista edistää vanhempien ja terapeutin ohjaustilanteessa keskustelun kautta löydetty yhteisymmärrys asioista. Yhteistyösuhteen muodostumisen jälkeen keskustelu on avoimempaa ja toimintaterapeutin on helpompi ymmärtää perheen arkea ja siihen liittyviä haasteita.

...sitten kun ne ohjauskäynnit onnistuu niin sitten ne välit vanhempien kanssa lähenee ja sitten se taas edistää sitä terapiaa yleensäkin ja tietää itsekin, että mitä siellä kotona tapahtuu ja missä mennään.

...ja sitten että se olis vuorovaikutuksellista ja että sain vanhemmat mukkaan keskustelemaan, että tuntuu, että puhutaan samasta asiasta...

Kokemuksiensa mukaan toimintaterapeutit pyrkivät osoittamaan empaattisuutta ja asettumaan ”samalle viivalle” vanhempien kanssa. Ohjaustilanteessa tavoitteena on tasavertainen kumppanuus, jolloin vanhempien asiantuntijuus, mielipiteet ja kokemukset eivät jää terapeutin ammattilaisuuden varjoon. Toimintaterapeutti voi edistää yhteistyösuhdetta vanhempien kanssa osoittamalla heille arvostavansa heidän asiantuntijuuttaan lapsen asioissa. Toimintaterapeutti ei esimerkiksi laita lausuntoa eteenpäin ennen kuin on neuvotellut vanhempien kanssa, jotta hän kuulee esimerkiksi mitä mieltä he ovat muun muassa terapian jatkamisesta ja miten arki lapsen kanssa sillä hetkellä sujuu.

Pyrin lähestymään (kuulemaan vanhemman mielipiteen) nimenomaan, että ollaan samalla viivalla, että en nosta itseäni jalustalle.

...et vaikka mä näkisinkin, että lapsi hyötyy jatkoterapiasta niin en mä laita sitä (lausuntoa eteenpäin) ennen kuin mä olen kuullut vanhempia.

Toimintaterapeutit kertoivat, että kokemuksen myötä ohjaustilanteissa uskaltautuu läsnäoloon ”tässä ja nyt” -tilanteessa, minkä oppiminen antaa itselle voimavaroja ja auttaa olemaan ihminen ihmiselle. ”Tässä ja nyt” -tilanteessa oleminen auttaa näkemään lapsen haasteita eri näkökulmasta. Arjen haastetta voidaan purkaa yhdessä keskustelemalla ja yhteisymmärrykseen pääsemisen avulla.

Keskustelemalla päästään johonkin yhteyteen ja sittenhän meillä on yhteinen tie, eikä meidän tarvitse ylittää mitään vuorta, vaan sitten me ollaan tässä ja mietitään, että mitäs me nyt tehdään?

Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan ihmisten kanssa töitä tehtäessä luottamuksen synty-miseen vaikuttavat henkilökemiat ja vanhempien asenteet. Vanhempien kokemusten ja tuntemus-ten kysyminen on tärkeää luottamuksen rakentamisessa ja luontevan vuorovaikutussuhteen muodostamisessa. Perheen ja terapeutin suhdetta sekä koko toimintaterapian etenemistä edesauttaa matala kynnys ottaa yhteyttä ja kertoa mieltä askarruttavista asioista.

Osaksi se riippuu henkilökemioistakin et miten natsaa yhteen niinkö niitten ihmisten kanssa joiden kanssa pitää tehdä sitä yhteistyötä, et miten vanhempien kanssa ja miten ihan se lapsen kanssa...

...olennainen osa sitä ohjaamistyötä on sen vanhemmuuden tukeminen...

...et saa semmosen luottamuksellisen suhteen että on helposti lähestyttävä ja (vanhemmilla) semmoinen matala kynnys tarttua sieltäkin päästä puhelimeen.

5.2.2 Lapsen lähiverkostot

Lapsen toimintaterapiaprosessiin liittyy vanhempien lisäksi lapsen muu lähiverkosto, kuten opettajat ja muut terapeutit. Yläluokka lapsen lähiverkostot muodostui alaluokista **koulun ja päiväkodin ohjaus, muiden ammattilaisten ohjaus sekä kokemuksia yhteistyöstä.**

Toimintaterapeuttien kokemusten mukaan lapsen toimintaterapiassa asiakkaana on nykyisin lapsen ja perheen lisäksi koulu yhteisö ja muu lapsen lähiverkosto. Toimintaterapeutti voi ohjauksen avulla muun muassa miettiä yhdessä opettajan kanssa lapsen koulutyötä edistäviä ja helpotavia asioita. Toimintaterapeutit kertoivat työnkuvaan kuuluvan ohjauskäynnit koulussa ja päiväkodissa. Nämä ohjauskäynnit voivat olla ennalta sovittuja palavereita tai lapsen terapiatilanteen ohessa käytyjä keskusteluita, kuten tiedonvaihtoa, palautteen antoa ja kuulumisten vaihtoa. Lisäksi lapsen lähiverkostoon voi kuulua muita ammattilaisia, kuten puheterapeutti tai psykologi. Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan ohjaus eri terapeuttien välillä on lähinnä tiedon vaihtoa yhteisestä asiakkaasta.

...aikaisemmin toimintaterapeutti teki töitä enemmän sen asiakkaan kanssa jos ajattelee asiakasta vain lapsena. Nyt se asiakas on koko perhe ja se koulu yhteisö missä se lapsi on ja kaikki siinä lähiverkostossa...

...jos mä teen ohjauskäynnin koululle mä oon opettajaa varten siellä, ja katotaan ihan niitä koulun arjen asioita siellä.

..että kokeilkaa tällasta Dynair-tyynyä jos ei lapsi vaikka jaksa istua paikallaan....

Teen tällä hetkellä puheterapeutin kanssa yhteistyötä, meillä on puheterapeutin kanssa yhteisiä asioita - - Kyllähän me paljon niinku käydään (keskustellaan yhteisistä asiakkaista) eri asioitahan me katsotaan. Kyllähän me jaetaan niitä asioita tosi paljon.

Tiedonantajat kertoivat kokevansa ohjaukseen liittyvän yhteistyön koulun ja päiväkodin kanssa pääsääntöisesti sujuvaksi. Lähes kaikki toimintaterapeutit kertoivat myös kokemuksista, joissa yhteistyö on ollut haasteellista. Yhteistyössä verkostojen kanssa vaaditaan nöyryyttä ja oikeaa lähestymistapaa asioiden esittämiseen, jotta toimintaterapeutin ohjausta ei koeta arvosteluna omaa ammattitaitoa kohtaan. Organisaation ulkopuolisenä henkilönä ohjaaminen koetaan erityisesti uran alkuvaiheessa haastavana. Erään toimintaterapeutin kokemuksen mukaan yhteisissä palaverissa on tärkeä käydä aluksi läpi jokaisen osallistujan toiveet ja odotukset ja selvittää, löytyykö yhteisiä asioita, joista on hyvä keskustella.

...kyllähän siinä on välillä sellainen olo kun tulee ulkopuolisen että kokeilkaapa tällaista, että siinä pitää olla aika nöyränä. Varmastikin koulu maailmassakin ollaan montaa mieltä terapeutoista, et kyllä sellainen on tullut esille, mutta pääosin positiivisia kokemuksia.

Se on ihan hyvä käytäntö jos miettii palaveritilanteita (lapsen koulussa) niin käydään ensin läpi, että mikä se palaverin tavoite on...jokaisella on kuitenkin omat tavoitteet ja odotukset sille palaverille...

Toimintaterapeutit toivat esiin, että tiedonvaihto asiakkaaseen liittyvistä asioista ammattilaisten välillä on ajoittain haastavaa. Reissuvihko koettiin pääsääntöisesti hyväksi yhteydenpitovälineeksi. Samaan reissuvihkoon voidaan toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan kirjoittaa esimerkiksi eri terapioiden kulusta sekä koulunkäynnin ja iltapäiväkerhon sujumisesta. Eräs toimintaterapeutti toi esiin, että reissuvihkon käyttäminen tiedon vaihdon välineenä vaatii sitoutumista vihkon käyttöön jokaiselta lapsen kanssa työskentelevältä taholta, mikä koetaan ajoittain esteenä vihkon käyttämiselle.

...me käytetään paljon reissuvihkoa kaikkien lasten kanssa se toimii osan asiakkaista kanssa tosi hyvin

Jos ajattelee käytännössä niin jos me käytetään reissuvihkoa lasten kanssa niin toisilla terapeuteilla ei ole käytössä sitä he ei myöskään kirjoita siihen reissuvihkoon palautteita ja se on semmosta, että jos toiset ei halua niin et sää voi myöskään siihen pakottaa.

...reissuvihko, jossa on terapiat, koulu ja iltapäiväkerho, se on hyvä käytäntö. Jos mietti terveyskeskusasiakkaita niin reissuvihko vois olla yhteinen eikä kaikilla erillinen. Se on hyvä informaatiokanava, että siitä näkkee mitä oon tehty.

5.2.3 Ammattilaisten kohtaaminen

Yläluokka ammattilaisten kohtaaminen muodostui alaluokista **avoin vuorovaikutus** ja **tutustuminen**. Yläluokka koostui tiedonantajien kokemuksista eri ammattilaisten välisestä yhteistyöstä.

Toimintaterapeutit toivat esiin, että avoimempi vuorovaikutus ja ohjaus eri ammattilaisten välillä lisääisi yhteistyötä, mikä koituisi asiakkaan parhaaksi. Jos ammattilaiset tuntisivat toisiaan paremmin ja yhteistyö olisi tiiviimpää, muun muassa terapian alkamisesta ja jatkamisesta päättävät tahot saisivat enemmän tietoa asiakkaan tilanteesta. Näin asiakas voisi säästyä turhalta ”pompottelulta”. Eräs toimintaterapeutti toi esiin, että yhteistyö eri ammattilaisten välillä voisi parantua jos työntekijät kohtaisivat ja pääsisivät tutustumaan toisiinsa esimerkiksi koulutustilaisuuksissa.

...ylipäättään se, että tietää kuka toimii kenenki asiakkaan kanssa... toisaalta olisi tyhmää pitää kerran kuukaudessa jotain palavereja kun se syö toisaalta resursseja, että ihan tavan vuoksi ei mun mielestä kannata... jos on tuen tarvetta niin sitte niitä pienempiä palavereja tarpeen mukaan.)

...hyvin harvon tulee mitää semmosta vaikka, että pyytäs (toinen ammattilainen), että haluatko tulla käymään tai jos mä vaikka videoisin niin ei se ole sellaine mihin tartuttas (ei ole yhteistyö halukkuutta) se on tosi ikävää. Sit on tiettyjä terapeutteja kenen kanssa se toimii

Yhteistyö ei näy tai että he (Oulunkaaren kuntayhtymä) järjestäis jotain yhteiskoulutusta tai jotakin muuta, jossa päästäis verkostoitumaan mikä oliskis kauheen järkevää. Mä en oo ainakaan kertaakaan kuullut työni aikana siltä mitään sellasta. Mitä enemmän tunnettais toisia se olis hyödyllistä ja järkevää, mutta ei sitä oo.

Avoimuus ylipäättään. Että todellakin vaihtelee paljon kunnittain, miten yhteydenpito toimii.

Eräs toimintaterapeutti toi ilmi, että olisi tärkeää linkittää koulun tukitoimet ja terapiat niin, että tavoitteet olisivat yhteneväisiä. Tähän liittyy myös toimintaterapiasta tiedottaminen esimerkiksi kouluhin, jotta lasta osataan ohjata hänen tilanteeseen parhaiten sopivan kuntoutusmuodon piiriin, esimerkiksi, milloin lapsi hyötyy koulun omista tukitoimista ja missä vaiheessa lapsi tulisi ohjata toimintaterapian piiriin. Erään toimintaterapeutin kokemuksen mukaan yhteistyötä eri ammattilaisten välillä voisi olla enemmän, esimerkiksi sosiaalityöntekijän ja toimintaterapeutin yhteisiä kotikäyntejä. Yhteistyössä toteutetut kotikäynnit koetaan hyvänä esimerkiksi tilanteissa, joissa perhe on lastensuojelun asiakas.

...et kun kunnallakin on tietyt resurssit niin miten hyödyntää toimintaterapiaa, milloin tarvitaan erityisopettajaa, milloin tukiopestusta lissää, toisaalta että terapiat ja koulun omat tukitoimet linkittys jotenki järkevästi yhteen. Ne on kuitenkin vähän eri prosesseja. Ja varmaan kunnissa, että kuka niitä ohjaukseyntejä tekkee, käykö lapsi kuraattorilla vai psykologilla vai ohjataanko ne perheneuvolaan vai minne se ohjataan?

Lastensuojeluperheiden kannalta on hirmu hyvä, että tehhään sosiaalityöntekijän kanssa yhteinen käynti.

5.2.4 Toimintaterapiaprosessin selkeyttäminen

Yläluokka toimintaterapiaprosessin selkeyttäminen muodostui alaluokista **yhtenäiset kriteerit, varhainen puuttuminen ja lähettävä taho**. Yläluokka koostui tiedonantajien kokemuksista lapsen toimintaterapiaprosessin käynnistymiseen vaikuttavista tekijöistä ja niiden yhtenäistämistä eri kuntien välillä. Lisäksi tiedonantajat toivat esiin varhaisten tuen tarpeen- ja matalan kynnyksen -periaatteen huomioon ottamisen tärkeyden.

Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan olisi tärkeä määritellä ja selkeyttää, mitkä ovat toimintaterapiapalveluiden piiriin pääsyn kriteerit ja kuka voi tehdä terapiasuosituksen, jos huoli lapsesta herää. Tärkeää olisi myös määritellä, mihin tahoon esimerkiksi vanhemmat tai opettaja voivat olla yhteydessä huolen herättyä. Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan tarkennusta vaatii myös toimintaterapiaprosessin eteneminen lähetteen tekemisen jälkeen. Toimintaterapeutit kokevat, että toimintaterapiaan pääsyn kriteerit vaihtelevat eri kuntien välillä.

...varmaan se yhtenäiset linjaukset eri kuntien välillä, että kuka pääsee terapiaan ja missä vaiheessa ja mitä keinoja on käytettävissä.

...miten menetellään ja miten lapsi tulee terapiaan ja mitä kautta, kuka on lähettävä taho, et prosessi olis selvä.

...kuka voi tehdä esimerkiksi suosituksen, että on terapian tarvetta, voiko esim. erityisopettaja laittaa huolen herätessä kuntaan suosituksen

Toimintaterapeutit toivat esiin toimintaterapiaprosessin aikaistamisen tärkeyden sekä varhaisen tuen tarpeen- ja matalan kynnyksen periaatteen huomioimisen. Jos toimintaterapiaan pääsy olisi helpompaa, lapsesta heränneeseen huoleen voitaisiin puuttua viivyttelämättä. Kun tuen tarve on tunnistettu varhain, voidaan ohjaukseynteillä edesauttaa lapsen ja perheen tilannetta.

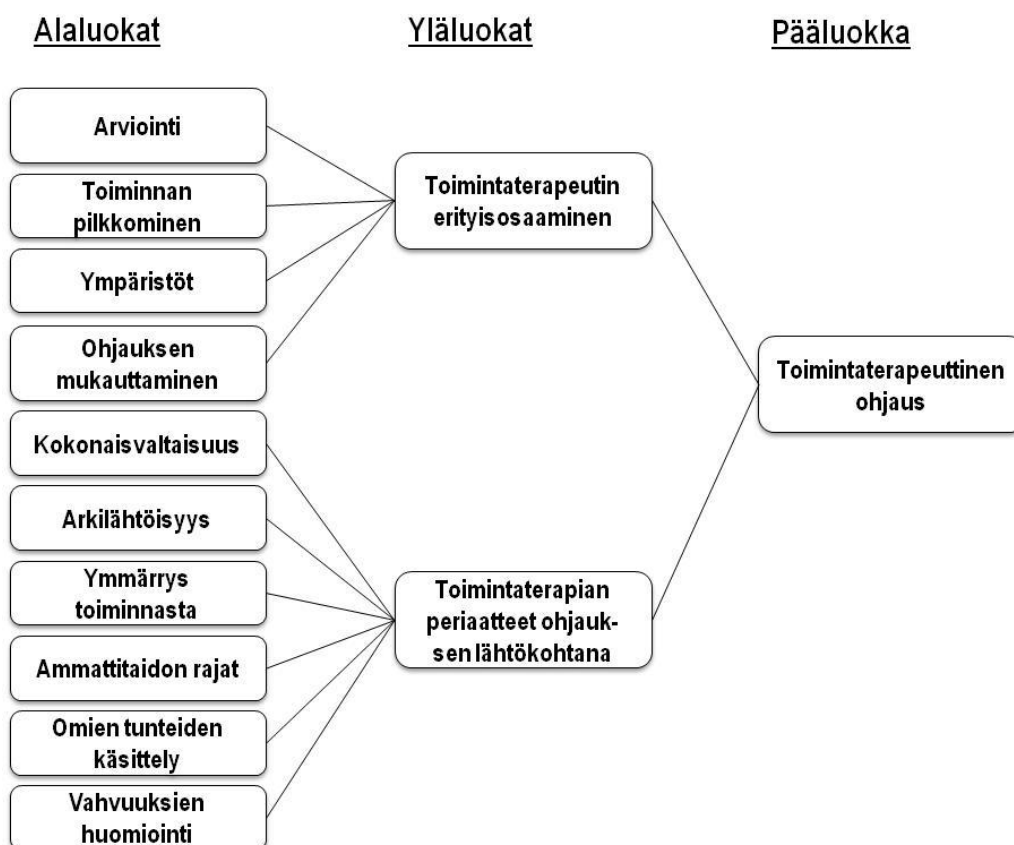
Mää pikkasen kattosin sitä prosessia sinne alkupäähän, että se olis enemmän niinkö sen varhaisen tuen, sen niinkö hyödyntämistä. Monestikki tullaan sitten terapiaan liian myöhään tai jotenki monen mutkan kautta - - ei sen tarvi olla iso huoli niin tiettäis miten sen kanssa edetään ja mistä tukea kenties saa.

Mä ite suosisin sitä varhaisen puuttumisen ja matalan kynnyksen taktiikkaa.

Kyllä mä koen, että se terapiasuhteet on lyhyempiä (kun terapiat on oikea-aikaisia) eli terapian vaikuttavuus saahaan nopeammin niinkö aikaseksi, niin on siinä ihan selkeä säästö sitäkin kautta, mutta jos ei tunneta (asiakkaita ja heidän tarpeitaan) niin sitten se on sellasta epämääräistä.

5.3 Toimintaterapeuttinen ohjaus

Toimintaterapeutin antamaan ohjaukseen vaikuttaa tutkimusaineiston perusteella toimintaterapian ydintaidot ja toimintaterapeutin kyky ajatella asiakkaan toiminnallinen suoriutuminen kokonaisuutena, mihin vaikuttaa asiakkaan, toiminnan ja ympäristön välinen vuorovaikutus. Pääluokka toimintaterapeuttinen ohjaus muodostuu kahdesta yläluokasta: toimintaterapeutin erityisosaaminen ja toimintaterapian periaatteet ohjauksen lähtökohtana (kuvio 8).

KUVIO 8. Pääluokan toimintaterapeuttinen ohjaus muodostuminen

5.3.1 Toimintaterapeutin erityisosaaminen

Toimintaterapeutin ohjauksen taustalla on asiakkaan kokonaisvaltainen arviointi ja ymmärrys ympäristön vaikutuksesta asiakkaan toiminnallinen suoriutuminen. Yläluokka toimintaterapeutin erityisosaaminen muodostui neljästä alaluokasta, jotka ovat **toimintakyvyn arviointi, toiminnan pilkkominen, toimintaympäristöt ja ohjauksen mukauttaminen**.

Toimintaterapeutit toivat esiin, että ohjausta lähestytään arvioimalla toimintakokonaisuuksia ja toimintaympäristöjä. Vaikka asiakkaan haasteet arjessa olisivat sellaisia haasteita, joita toimintaterapeutti on aikaisemmin työssään kohdannut, ympäristö on eri ja se tuo haastetta ohjaukseen. Koulussa toimintaterapeutti analysoi oppimisympäristöä esimerkiksi lapsen koululuokkaa, mitkä tekijät ympäristössä edistävät ja mitkä estävät lapsen toimintaa ja oppimista.

...jos ohjauksen näkökulmasta aattelee, että tulee asiakas jonka tyyppisiä on ollut aikaisemminkin et se ympäristö tekee tavallaan sen haasteen et minkä tyyppistä ohjauksen tarvetta siinä on ja missä se on

Tiedonantajat kertoivat, että toiminnan analyysin kautta toimintaterapeutti ajattelee lapsen toimintaa etenevinä prosesseina. Laajat asiakokonaisuudet ja siinä ilmenneet haasteet pilkotaan pienempiin osiin, jolloin löydetään helpommin toiminnan haasteellisuuteen vaikuttavat tekijät. Toiminnan osatekijöihin vaikuttaminen on myös tehokkaampaa.

...toimintaterapeutti osaa laaja-alaisesti ajatella, että tavallaan sitä toiminnan analyysiä, että miten asiat etenee prosesseina.

Toimintaterapeutit säätävät ohjausta tilanteen vaatimalla tavalla. Eräs tiedonantaja toi esiin toimintaterapeuttien ymmärtävän, että opettajilla voi olla oma persoonallinen tapa opettaa tai että opettajan täytyy jakaa aikaansa oppitunnilla usean oppilaan kesken, jolloin hänellä ei ole resursseja ottaa huomioon erityistä tukea tarvitsevaa oppilasta riittävästi.

...monestikkini se voi olla siitä kiinni ettei opettaja ei ehkä osaa opettaa sillai niin kuin just sen tietyn lapsen tasoisesti tai että se ohjaus tapa on jotenkin, se ei ole just sille lapselle soveltuva vaan täytyy miettiä, että miten ne asiat sanois sillee nä-tisti.

5.3.2 Toimintaterapian periaatteet ohjauksen lähtökohtana

Toimintaterapeuttien ohjaukseen vaikuttaa toimintaterapian ydintaitojen lisäksi lähestymistavat, jotka kumpuavat toimintaterapian tietoperustasta. Yläluokka toimintaterapian periaatteet ohjauksen lähtökohtana muodostui kuudesta alaluokasta: **kokonaisvaltaisuus, arkilähtöisyys, ymmärrys toiminnasta, ammattitaidon rajallisuus, omien tunteiden käsittely ja vahvuuksien huomiointi**. Toimintaterapeutit toivat esiin, että ohjauksen taustalla on ymmärrys ihmisestä kokonaisvaltaisesti sekä inhimillisen elämän haasteista. Toimintaterapeutit kokevat, että ohjaus on keskustelua lapsen ja perheen arjen toiminnoista ja siellä esiin nousseista haasteista. Ohjaus voi olla myös terapiakerrasta vanhemmille kertomista.

...ylipäättään toimintaterapeutin ammatti niin sehän on sillä asiakkaan arjessa se hän linkittyy niin laajalle ja se sellaista kokonaisvaltaista, että toimintaterapeutilla ...on kuitenkin asiantuntemus siihen inhimilliseen elämän haasteista ja sillä on sel-laine kokonaisvaltainen näkemys

...se on just se ohjaus sitä et pyritään tosiaan löytämään niitä keinoja arkeen ja miettimään niitä ratkaisuja eri tilanteisiin, miten vois toimia tai miks jokin tilanne ei toimi.

Ohjaukseen voi olla ihan vaan semmosia et puhutaan siitä sen hetkisestä tilanteesta ja mitä se lapsi on siellä terapiassa tuonu esille ja tuota mitä kotona on tullu esille ja niitten pohjalta keskustelua.

Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan heidän tulee pohtia, missä toimintaterapiaprosessin vaiheessa on hyvä hetki ohjaukselle ja mitä asiaa ohjauksen tarve koskee. Toimintaterapeutit pohtivat myös eettisiä kysymyksiä ohjatessaan lapsen lähiverkostoa. Heidän kertomansa mukaan on tärkeää tunnistaa oman ammattitaidon rajallisuus ja tarvittaessa ohjata lapsi toisen ammattilaisen arviointiin. Toimintaterapeutit kuulevat myös vanhempien mielipiteen tilanteesta ennen päätöksen tekoa.

...et mikä on se olennainen osa siellä (haasteet lapsen arjessa) ja missä se on se olennainen toimintaterapian ohjauksen paikka niin se on aina toimintaterapeutin selvítettävä.

myös se vastuun kokeminen siitä, että ohjaa jatkoon sitten jos esimerkiksi huomaa tai epäilyttää (jokin asia lapsen kehityksessä) ... sanoin äitille, että tässä on tällaisia pulmia ... mitä hän ajattelee jos fysioterapeutti tekee arvion

Toimintaterapeutit toivat ilmi, että ohjauksen ja oman ammattitaidon kehittäminen vaativat omien tunteiden, ajatusten ja kokemusten käsittelyä. Ihmisten kohtaaminen ja omien tunteiden kanssa työskenteleminen vaativat kokemusta ja harjoittelemista, jotta oppii tunnistamaan miksi jokin asia tuntuu esimerkiksi ahdistavalta. Lapsen vahvuuksien esille tuominen ja niistä kertominen lapselle ja hänen vanhemmilleen on tärkeää, koska se muun muassa edesauttaa terapian etenemistä ja motivoi lasta.

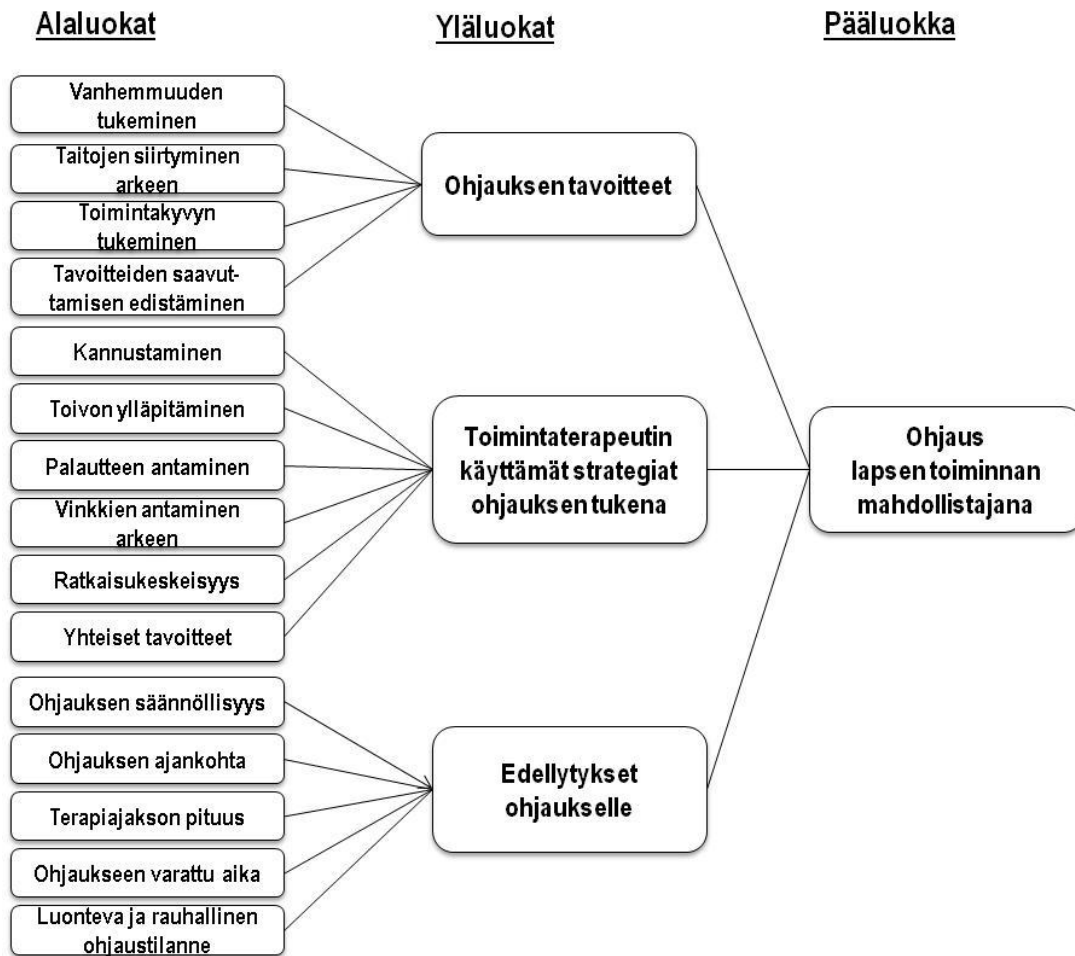
Tokihan se tavallaan tarvii hirveesti harjoitusta, että on ihmisten kanssa ja jotenkin omien tunteittensa kanssa ... Mut jos rupeet miettimään, että miksi jokin tilanne tuntuu ahdistavalta jonkun hetken jälkeen tai mä en löydä tuota ihmistä tuossa niin monesti kun niitä lähtee purkamaan, niin kyllä ne asiat siellä sitten selkiytyy.

...lapsi on mukana siinä keskustelussa, lapsi saa ite kertoo omaa näkökulman. Lapsi ossaa ihan oikeasti älyttömän hyvin kertoa - - ja ope saa kertoa myös onnistumisista (lapsen), et se on hirveen tärkeätä, että kuulla (lasta) missä hän on onnistunut.

...he (asiakas) voi jollain lailla päästä lähemmäs minua (ohjauksen aikana) ja ehkä meidän ajatusmaailmaa voi jossain kohtaa kohdata, mutta jos mä en antaudu siihen tilanteeseen, että mä olisin vaan normaalina ihmisenä tässä, että mä voin kohdata sieltä myös vihaa, agressiota, pahaamieltä ja surua...

5.4 Ohjaus lapsen toiminnan mahdollistajana

Pääluokka ohjaus lapsen toiminnan mahdollistajana muodostui kolmesta yläluokasta: ohjauksen tavoitteet, toimintaterapeutin käyttämät strategiat ohjauksen tukena ja edellytykset ohjaukselle jolla tarkoitetaan tutkimuksessamme ohjaustilannetta tukevia ja sen mahdollistavia tekijöitä (kuvio 9). Tässä pääluokassa käsitellään muun muassa toimintaterapeuttien kokemuksia ohjauksen tavoitteista ja onnistuneen ohjaustilanteen vaatimuksista.

KUVIO 9. Pääluokan ohjaus lapsen toiminnan mahdollistajana muodostuminen

5.4.1 Ohjauksen tavoitteet

Ohjaus tukee toimintaterapian tavoitteiden saavuttamista. Ohjauksen tavoitteet -yläluokka muodostui alaluokista **vanhemmuuden tukeminen, taitojen siirtyminen arkeen ja arjen haasteiden selvittäminen**. Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan ohjaus nähdään erottamattomana osana toimintaterapiaa ja se on läsnä koko toimintaterapiaprosessin ajan lähtien ensimmäisestä tapaamisesta vanhempien kanssa. Ohjauksen koetaan edistävän terapiaprosessia ja tavoitteiden saavuttamista.

Et mä koen sen ohjauksen ei nyt voi sanoa että tärkeämpänä kuin terapian, mutta kyllä se on todella tärkeää, et jotenki mun mielestä toimintaterapiaa ei voi tehdä kauhean laadukkaasti jos siinä ei ole se ympäristö oikeesti mukana.

Toimintaterapeutit toivat esiin, että ohjaus on hyvä keino tukea arkea, vanhemmuutta ja lapsen toimintakykyä. Vanhemmat kaipaavat tukea lapsen kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä. Esimerkiksi vanhemmat voivat tarvita tukea rajojen asettamisessa haastavasti käyttäytyvälle lapselle.

...vanhemmat voi kokea sen oman lapsen tilanteen jotenkin ahistavana ja isona kokonaisuutena ... se vaatii sen et heille tulee semmonen olo että toi ihminen on semmonen jolle mä voin kertoa luottamuksellisesti ja se ehkä minua ymmärtää.

...on hirveen paljon taidottomia perheitä et jotenkin semmonen käytännön maalaisjärki on moneti hirvittävän hukassa - - et paljon lasten kohdalla ja käytöshäiriöisten kohdalla selkeet rajat ja oikeesti uskallus vaan asettaa niitä rajoja, niin se vaan jotenkin niin kuin puuttuu...

Ohjaus nähdään myös vuoropuheluna, jonka avulla terapeutti pyrkii saamaan esiin vanhempien mielestä haasteellisimmat asiat. Tiedonantajien kokemuksen mukaan toimintaterapeutit eivät anna suoria ohjeita, vaan odottavat, että asiakas tuo esiin mieltä askarruttavat asiat.

Mää en sitte lähe sanomaan, että näin ja sit näin, vaan mää ootan että mikä sieltä nyt nousee se vanhemmille hankalin asia ja sitten me lähetään sitä miettimään ja hyvin semmosia pieniä asioita...

Vanhempien ohjauksen ja motivoinnin merkitys taitojen siirtämisessä arkeen tuli esiin toimintaterapeuttien kokemuksista. Ohjauksella on huomattava merkitys terapiassa opittujen taitojen siirtämisessä osaksi arkielämää. Taitojen siirtyminen koettiin erityisen tärkeäksi, jos lapsella on selvästi arkielämää hankaloittavia toiminnallisia haasteita, kuten haastavaa käyttäytymistä. Toimintaterapeutit kertoivat, että keskeistä arjen tukemisessa on yhteisten tavoitteiden laatiminen vanhempien kanssa, jolloin harjoitusten linkittyminen arkeen on todennäköisempää.

...siihen menee se oma aikansa, että pääsee sisälle perheeseen ja lapseen ja kaikkeen mitä siinä ympärillä on ja se, että saadaan ensin jostakin asiasta kiinni niin sitten se kerä voi lähteä aukenemaan ja on ihan sama mistä narusta sä pääset kiinni kuhan sä jostakin löydät tai poimit sen jutun (motivointi arjen haasteiden voittamiseksi), että saadaan perhe ja kaikki siihen samaan tiimiin mukkaan.

...koen että vanhempien ohjaus on toimintaterapiassa ihan äärimmäisen tärkeää niin ,että se siirtyy myös sinne kottiin se harjoittelu ja toiminta, se on ihan turhaa että jos täällä terapiassa käy kerran viikossa eikä oo motivaatiota kotona tekemiseen.

...palaveri jossa päästään ehkä miettimään niitä terapian tavoitteita (vanhemman kanssa) ja voidaan keskustella niistä arjen asioista vähän tarkemmin.

5.4.2 Toimintaterapeutin strategiat ohjauksen tukena

Toimintaterapeutit käyttävät ohjauksen tukena erilaisia strategioita, joista muodostuvat alaluokat yläluokalle toimintaterapeutin strategiat ohjauksen tukena. Näitä ovat **kannustaminen, toivon ylläpitäminen, palautteen antaminen, vinkkien antaminen arkeen, ratkaisujen etsiminen ja yhteinen ymmärrys**. Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan eri strategioita yhdistämällä toimintaterapeutit käyttävät tilanteeseen sopivia keinoja luodessaan yhteistyösuhdetta lapseen ja hänen lähiverkostoihin sekä mahdollistaessaan hyvän yhteistyön kautta lapsen toimintaa. Eräs toimintaterapeutti kertoi toimivansa kannustajana ja tilanteen ”realisoijana” silloin, kun terapialle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen ei etene suunnitellulla tavalla. Toinen toimintaterapeutti kertoi, että vanhemmat ja opettajat tarvitsevat muistutusta siitä, että on normaalia, jos asiat eivät välillä suju suunnitellulla tavalla.

...vanhemmat ja opettajat tarvii muistutusta.... et se ei tarkota et ollaan menty nolapisteeseen jos on huonompi päivä

Toimintaterapeutit kuvailivat ylläpitävänsä toivoa ohjatessaan esimerkiksi vanhempia. Toivon elementti on merkittävä tekijä yhteistyösuhteessa vanhempien kanssa.

Ja jotenki semmonen että kyllä nää (arjen haasteet) tästä mennee eteenpäin, että se toivon kipinä.

Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan palautteen antaminen vanhemmille terapiajakson jälkeen koetaan myös tärkeänä ohjaustilanteena. Palautekeskustelussa käydään läpi, miten terapiassa on lapsen kanssa mennyt, mitä on harjoiteltu ja miten toimintoja voisi harjoitella kotona. Lapsen vahvuuksien korostamisen toimintaterapeutit kokivat myös merkittävänä keinona ohjaustilanteessa.

Tärkeää myös on nostaa lapsen vahvuuksia esille monesti kun arviointia tehdään niin tuntuu, että mietitään että mitä tämä lapsi ei ossaa, että tällä lapsella on myös vahvoja puolia... mä tykkään sanoa myös positiivisia asioita, niin se oli niin tärkeä asia sille äitille...

... se on hirveen tärkeätä että lapsi saa kuulla missä hän on onnistunutki.

Toimintaterapiassa aina pyritään niihin vahvuuksiin kiinnittämään huomioita ... et mitkä on ne vahvuudet lapsella ja niitä tukemaan...

Toimintaterapeutit kertoivat neuvojen antamisen arkeen olevan yksi ohjauksen keinoista. Toimintaterapeuteilla ei ole aina antaa suoria neuvoja ja vinkkejä lapsen arjen tueksi, vaan ratkaisuja pyritään pohtimaan yhdessä perheen kanssa. Toimintaterapeutit toivat ilmi, että neuvoja erilaisiin arjen pulmiin kertyy pikkuhiljaa kokemuksen myötä.

Ohjaus on semmoinen velvoittava sana, et pitäis olla hirveesti vinkkejä sinne arkeen, ei se nyt aina mee niin, on niitä vinkkejä mitä voi kokeilla mutta ei ole aina semmoista valmista juttua.

... tuota että mitä enemmän sitä kokemuspohjaa on niin sieltä kumpuaa sitten hyviä ideoita mitä voi kokeilla jonkun lapsen kanssa...

Toimintaterapeuttien mukaan ohjaus on vuorovaikutustilanne, jossa yhdessä vanhempien ja muiden ammattilaisten kanssa etsitään ratkaisuja lapsen toiminnallisen suoriutumisen tueksi. Ratkaisukeskeinen ajattelu korostaa lapsen voimavaroja ja hänen osallisuuttaan tavoitteiden laatimisessa.

...ei se ole vain sitä että terapeutti ohjaa vaan se on kaksisuuntaista keskustelua miten mennee ja miten ehkä tehhään semmosta ratkaisuiden etsimistä.

Aineistosta nousi esiin, että yhteistyöpalaverissa on tärkeää, että vanhemmat, terapeutit ja muut läsnäolijat orientoituvat yhteisistä asioista keskustelemiseen ja dialogiin, jotta väärinymmärryksen riski pienenee ja yhteiset tavoitteet saadaan sovittua.

...että puhutaan samoista asioista ja semmonen ymmärryskyky tulee, että kyllä kuitenkin ku ihmiset on yhesä niin helposti tulee se väärinymmärrys.... kun on aikaa keskustella ja ihmiset kohtaa, päästään niinku sellaseen dialogiin niin silloinhan se ohjaustilanne on parhaimmillaan.

5.4.3 Edellytykset ohjaukselle

Yläluokka edellytykset ohjaukselle muodostui alaluokista **ohjauksen säännöllisyys, ohjauksen ajankohta, ohjaukseen varattu aika sekä luonteva ja rauhallinen ohjaustilanne**. Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan nämä tekijät vaikuttavat ohjaustilanteen onnistumiseen.

Toimintaterapeutit kuvailivat ohjauksen säännöllisyyden tärkeyttä yhteistyön sujumisen kannalta. Terapiajakson alussa, alkuarvioinnin jälkeen, terapeutti pyrkii tapaamaan vanhempia sekä päiväkodin ja koulun edustajia. Terapiajaksojen välissä on verkostoitumispalaverit ja jakson lopussa on myös palaveri, jossa pyritään viemään viestiä terapian kulusta eteenpäin. Eräs toimintaterapeutti kertoi, että ohjauksen ajankohta on tärkeä tiedon sisäistämisen kannalta. Se voi viedä aikaa ennen kuin jonkun pienen asian omaksuu. Eräs tiedonantaja toi esiin, että esimerkiksi kymmenen kerran terapia on liian lyhyt terapiassa opittujen taitojen siirtämisessä arkeen.

...kaikkien asiakkaitten kanssa ensin kun on tehty alkuarviointi niin silloin meillä on aina yhteistyö vanhempien ja päiväkodin tai koulun kanssa - - jakson välissä tietäen välein tämmöset verkostoitumispalaverit ja sitten jakson loppuvaiheessa pyritään kans kaikkien kanssa (tapaamaan)

...et koitetaan saada sitä viestiä eteenpäin, koska niihän se on itelläkin, että et sä heti hoksaa kaikkea eikä sitä voi ottaa vastaan tietoa. Ja koulumaailmassa opettajat voi ensin kokea, että kauheesti kaikkea, että ei he niiku hanskkaa, mutta vähitellen päästään siihen, että joku juttu sieltä saadaan kiinni ja se voi auttaa sitten tosi paljon sitä kokonaisuutta

...jos jaksot on 10 kerran pituisia niin ne on melkein yhtä tyhjän kanssa jotta päästään siihen, että päästäs siirtää niitä asioita (taitoja). Et kyl se on sellanen vuoden jakso on lähinnä et ainakin. Mun asiakkaat, joilla on helposti monenlaisia juttuja - - ja se kantas kyl sit hedelmää tavallaan sinne eteenpäin paljonkin,

Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan ohjaukseen olisi hyvä varata aikaa erikseen, jotta voidaan kunnolla pysähtyä miettimään lapsen asioita. Tieto arjen pulmista ei välttämättä välity vanhemmilta terapeuteille heidän tuodessa lasta terapiaan, vaikka kuulumisia vaihdettaisiin ja terapiaviikko olisi käytössä. Kun ohjaukselle on erikseen varattu aikaa, on terapeutilla mahdollisuus kuunnella vanhempia tarkemmin ja selvittää arjessa ilmeneviä ongelmakohtia.

...et sieltä saattaa nousta vanhempien puolelta semmosia asioita, joita ei ole ite kuitenkaan osannut ajatella, eikä se tieto aina välity vaikka vanhemmat aina tois lapsen ja me siinä tervehditään ja jutellaan ja meillä on vihko, niin ei se sieltä välttämättä tule.

Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan on tärkeää, että ohjauksen käynnit määritellään terapiasuosituksessa. Ohjauksen käynnit muun muassa voimavaraistavat vanhempia ja lapsen muuta verkostoa osalliseksi toimintaterapiaprosessiin, jolloin terapiassa opittujen taitojen siirtäminen osaksi arkea tehostuu.

Mut varmaan yks syy nimenomaan on se kun se ohjaus ja yhteistyö ei kuulu siihen maksun piiriin millään lailla (yksityisillä palveluntuottajilla), ihmiset on tosi tiukilla, että ne ei kerta kaikkiaan ehi ja jaksa tehdä (ohjausta omalla kustannuksella) ja pitkässä juoksussa kuitenkin (asiakas) kärsii.

Ohjaustilanteen tulisi toimintateraputtien kokemusten mukaan olla rauhallinen, rento ja luonnollinen, jolloin se edistää vuorovaikutusta. Antoisin ohjaustilanteen aikaansaamiseksi myös läsnäolijoiden olisi hyvä olla rauhallisia ja rentoja.

... kyllä se rauhallinen ja semmonen rento ohjaustilanne vaikuttaa siihen asioitten läpikäymiseen.

6 KESKEISET TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Ohjaus yhteisen asiantuntijuuden mahdollistajana lasten toimintaterapiassa

Tutkimuksessamme toimintaterapeutit kuvailivat keskeiseksi ohjaustilanteen onnistumiseen vaikuttavaksi tekijäksi **hyvän vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen vanhempien ja muiden ohjaustilanteessa läsnä olevien henkilöiden kanssa**. Tutkimuksen tulosten mukaan he pyrkivät ohjaamaan vanhempia tasavertaisina kumppaneina niin, että vanhempien mielipiteet ja kokemukset lapsen kanssa toimimisesta otetaan huomioon. Tutkimuksemme mukaan toimintaterapeutit selvittävät vanhemmilta esimerkiksi mitä keinoja lapsen kanssa on jo kokeiltu toiminnallisen suoriutumisen edesauttamiseksi. Graham ja Rodger (2010, 207–208) korostavat, että vanhempien tietämyksen huomioiminen on olennaista luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen aikaansaamiseksi. He toteavat, että vanhemmat ovat lapsen parhaita asiantuntijoita. Vanhempien asiantuntijuutta voi korostaa muun muassa kysymällä kuinka he ovat aikaisemmin selvinneet samankaltaisista vaikeista tilanteista, mitä on kokeiltu ja mitkä keinot ovat toimineet sekä pyytämällä vanhempia kuvailemaan aikaa, jolloin lapsen toiminnallinen suoriutuminen oli sujuvampaa. Myös tutkimustulosten mukaan yhteistyösuhteen **luominen vaatii vanhempien asiantuntijuuden arvostamista** ja perheen elämäntilanteen ymmärtämistä. Tutkimuksestamme käy ilmi, että toimintaterapeutit pyrkivät ohjaamaan vanhempia tasa-arvoisina kumppaneina.

Tutkimus osoittaa **empaattisuuden olevan merkittävä tekijä vuorovaikutussuhteen luomisessa ja ylläpitämisessä lapsen vanhempien kanssa**, minkä myös Graham ja Rodger (2010, 206) tuovat esiin. Terapeutin osoittama empatia lisää vanhempien luottamusta siihen, että terapeutti kunnioittaa ja ymmärtää heidän näkökulmiaan lapsen asioissa. Hagedornin (2000, 89) mukaan empaattisuuden osoittaminen vaatii kykyä nähdä asiat toisen ihmisen näkökulmasta ja se mahdollistaa asiakkaan etujen valvojana toimimisen. Empatiakyky mahdollistaa myös asiakkaan näkökulman puolustamisen, jos asiakas ei itse siihen kykene.

Lapsen kuntoutuminen edellyttää vanhempien ja muiden lapsen elämässä tärkeiden henkilöiden sitouttamista kuntoutuksen toteuttamiseen arjessa (Autti-Rämö 2008, 484). Peräsen (2003, 6–7) mukaan se, mitä ja miten terapeutti puhuu ja kertoo lapsesta, vaikuttaa suoraan vanhempien ajatuksiin ja toimintaan, jotka puolestaan vaikuttavat suoraan lapseen. Kun vanhempien mieli on rauhallinen ja luottavainen, myös lapsi rauhoittuu. Peränen korostaa, että lapsen toimintaterapi-

assa on aina kysymys myös hänen lähiympäristöönsä vaikuttamisesta. Kun vanhempiin saadaan luotua avoin ja hyvä suhde, on lapsen toiminnalliseen suoriutumisen tukeminen huomattavasti helpompaa. Tutkimustuloksien mukaan **ammattillisen kokemuksen karttuessa toimintaterapeutti uskaltautuu ohjaustilanteessa olemaan läsnä tässä ja nyt -tilanteessa**, mikä edesauttaa yhteisen ymmärryksen löytymistä vanhempien kanssa ja mahdollistaa lapsen arjen haasteiden tarkastelemisen yhdessä eri näkökulmista.

Tutkimuksessamme tuli esiin, että yhteisten tavoitteiden laatimisen ja yhteisen ”tien” löytymisen myötä ylitsepääsemättömältä vaikuttanut huoli saa kohtuullisemmat mittasuhteet. Tutkimustulosten mukaan yhteisen asiantuntijuuden saavuttamiseksi on tärkeää, että **toimintaterapeutti osoittaa arvostavansa vanhempien asiantuntijuutta ja on helposti lähestyttävä** luoden yhteistyötahoille matalan kynnyksen yhteyden pitämiseen ja tiedon vaihtamiseen. Rantala (2002, 40–42) viittaa tutkimuksessaan McWilliamiin, Tocciin ja Harbiin, jotka tuovat esiin, että vanhempien on usein vaikea kertoa ammattilaiselle muita kuin lasta koskevia asioita, joten työntekijän on tärkeää kysellä vanhemmilta perheen arkipäivän sujumisesta. McWilliamin ym. mukaan yhteistyötä ammattilaisen ja asiakkaan välillä tulisi leimata ystävällinen ilmapiiri ja luonteva tiedonhalu, jotta vanhemmat voivat aistia heidän hyvinvointinsa olevan ammattilaisen näkökulmasta yhtä tärkeää kuin lapsen edistymisen. Blom (2008, 11) on tutkinut vanhempien kokemuksia yhteistyöstä toimintaterapeuttien kanssa. Tutkimuksen mukaan toimintaterapeutin ja vanhempien välinen yhteistyö sisältää paljon aktiivista kuuntelemista sekä ohjeiden antamista kotiin. Näin terapiassa opitut taidot siirtyvät paremmin lapsen arkeen. Blom korostaa, että yhteistyö vanhempien kanssa on tärkeää koko arviointi- ja terapiaprosessin ajan, ei ainoastaan tavoitteiden laadinnassa.

Tutkimustuloksiamme mukaan **toimintaterapeutit työskentelevät yhteistyössä koulun, päiväkodin ja muiden lapsen kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa**. Toimintaterapeuttien kokemukset ohjauskäynneistä koululla ja päiväkodeissa ovat pääasiassa positiivisia. Ohjauskäynnit koululle ja päiväkotiin voivat olla ennalta sovittuja palaverieja tai tarpeen tullen pidettäviä keskusteluhetkiä esimerkiksi opettajan kanssa. Ohjaustilanteissa voidaan muun muassa päivittää kuulumisia tai vaihtaa tietoa lapsen tilanteesta. Yhteistyötahojen kanssa työskennellessä toimintaterapeutit kokivat tärkeänä huomioida jokaisen osallistujan toiveet keskustelun aiheeksi, jotta päästään yhteisen asian äärelle. Sipari (2008, 116) tuo esiin, että lapsen kanssa toimivien tahojen tavoitteet, tehtävät ja velvollisuudet ovat erilaisia. Ne on sovittava yhteen ja vuorovaikutukseen toistensa kanssa, jotta yhteinen päämäärä voidaan saavuttaa. Toisaalta toimintaterapeutit **kokivat tiedon kulkemisen lapsen tilanteesta ja muun muassa terapioiden toteutumisesta**

ja niiden sisällöstä ammattilaisten välillä haasteellisena. Joidenkin lasten kohdalla esimerkiksi reissuvihko on osoittautunut toimivaksi tiedonvaihdon välineeksi, mutta sen käyttäminen vaatii sitoutumista jokaiselta lapsen kanssa työskentelevältä ammattilaiselta. Veijolan (2004, 65–66) tutkimukseen osallistuneet vanhemmat toivat ilmi, että tieto päiväkodin ja vanhempien välillä kulki reissuvihkon välityksellä. Tieto päiväkodissa toteutuneista terapioista kulki ”terapia-reissuvihkossa”. Vanhemmat toivoivat reissuvihkoon enemmän tietoa lapsen vuorovaikutuksesta. Reissuvihko koettiin pääsääntöisesti hyvänä tiedonvälityskeinona, mutta toisaalta myös asioista keskustelemista kaivattiin enemmän.

Tutkimuksemme tuloksista käy ilmi, että **toimintaterapeutit kokevat tärkeänä tapaamiset muiden ammattilaisten kanssa** esimerkiksi muutaman kerran vuodessa, minkä seurauksena kynnys yhteydenpitoon esimerkiksi asiakkaaseen liittyvissä asioissa voisi madaltua. Veijolan (2004, 100) tutkimuksessa todetaan, että ammattilainen, joka tuntee vain oman ammattinsa ajattelu- ja toimintamallit, on taipuvainen pitämään niitä ainoina oikeina. Yhteistyöhön osallistuvien on tärkeää keskustelun avulla löytää yhteisen osaamisen alueet ja tunnistaa oman ammattitaiton erityistiedot ja -taidot.

Tutkimuksen mukaan **moniammatillista yhteistyötä tulisi kehittää avoimempaan suuntaan.** Tällöin yhteydenottoon ja tarvittaessa neuvon kysymiseen toiselta ammattilaiselta olisi matalampi kynnys. Avoimuus koituu siten asiakkaan parhaaksi. Veijolan (2004, 100–101) tutkimuksen mukaan moniammatillisen perhetyön kehittämiseksi ammattilaisten on ensin opittava keskustelemaan ja työskentelemään keskenään tasa-arvoisesti ylittäen ammattien ja organisaatioiden revierien rajat. Tämän jälkeen voidaan päästä yhteistyön kehittämiseen niin, että perheillä on todelliset mahdollisuudet päästä tasa-arvoiseen kumppanuuteen ammattihenkilöiden kanssa.

Tutkimuksen mukaan toimintaterapeutit kaipasivat **ammattilaisten välistä avointa yhteistyötä ja toimintaterapiaprosessin selkeyttämistä** Oulunkaaren kuntayhtymässä. Pelisääntöjä kaivattiin muun muassa siitä, kuka voi tehdä lähetteen toimintaterapiaan tai ohjata lapsen toimintaterapiapalveluiden piiriin, kun huoli lapsesta herää. Oulunkaaren alueella toimivat yksityiset palveluntuottajat kokivat itsensä ulkopuolisiksi ja yhteistyö muiden alueella toimivien ammattilaisten kanssa oli vähäistä. Tutkimuksen mukaan toimintaterapeuteilla oli epäselvyyttä myös toimintaterapiaan pääsyn kriteereistä. Kriteerit koettiin epäyhteneväisinä eri kuntien välillä. Myös päätöksentekoa pidettiin hitaana, mitä toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan voisi edistää asiakkaan tuntevien ammattilaisten osaamisen huomioon ottaminen päätöksenteossa. Tällä hetkellä asiakkaan

toimintaterapiaprosessi voi katketa pitkäksi aikaa, koska päätöstä sen jatkamisesta joudutaan odottamaan moniportaisen päätöksenteon vuoksi. Tutkimuksessa tuli esiin myös kuntoutuksen prosessin aikaistamisen merkitys, jolloin varhainen tuentarve voitaisiin paremmin ottaa huomioon. Tällöin ei välttämättä tarvita massiivista terapiaprosessia, vaan tilannetta voidaan helpottaa esimerkiksi ohjauksen avulla.

Veijolan, Isolan ja Taanilan artikkelissa (2006, 191–193) tuli esiin edellä mainitun kaltaisia kehittämisen alueita perheiden parissa työskentelevien ammattilaisten välisessä yhteistyössä. Artikkelin mukaan moniammatillisen yhteistyön esteenä on keskustelun ja tiedon puute asiantuntijoiden ja organisaatioiden välisessä toiminnassa sekä yhteistyössä perheiden kanssa. Moniammatillisen perhetyön esteitä olivat muun muassa kuntoutuksen vastuuyksikön roolin epäselvyys, tiedon puute muiden ammattilaisten erityisosaamisesta, kuntoutukseen osallistuvien eri tahojen ja vanhempien eriarvoisuus, kuntoutuksen pirstaleisuus eli toiminnan suunnittelun hajanaisuus, kuntoutuksen vastuuyksikön irrallisuus muusta toiminnasta sekä ammattilaisten keskuudessa harvoin toteutuvat tapaamiset. Erkkilän (2011, 74–75) palvelukotiin liittyvässä tutkimuksessa moniammatillisuuden kehittämiskohteet liittyivät dialogisuuteen ja moniammatillisen yhteistyön tekemiseen. Keskeisinä tekijöinä moniammatillisen yhteistyön kehittämisessä nähtiin yhteisen näkemyksen muodostaminen asiakkaan tarpeista, tutkimuksista ja arvioinneista, moniammatillisen arvioinnin tulosten kokoaminen yhteneväiseksi, moniammatillisten verkostopalaverien kehittäminen sekä säännöllinen tilanteen seuranta työryhmän kesken ja sovitusti verkostoyhteistyönä.

6.2 Toimintaterapeuttien ydinosaaminen ohjauksen ”punaisena lankana”

Tutkimustulosten mukaan **toimintaterapeuttien ohjaukseen vaikuttavat toimintaterapian ydintaidot**. Tutkimuksestamme kävi ilmi, että toiminnan analyysin avulla laajat asiakokonaisuudet pilkotaan pienempiin osiin, jolloin toimintaterapeuttien on helpompi löytää tekijät, jotka tekevät lapsen toiminnasta suoriutumisen haasteelliseksi. Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan toiminnan osatekijöihin vaikuttaminen on myös tehokkaampaa, mikä vaikuttaa myös ohjauksen vaikuttavuuteen. Greberin ja Zivianin (2010, 238) mukaan toiminnan analyysi mahdollistaa toimintaterapeutille lapsen toiminnan ymmärtämisen ja auttaa löytämään lapsen toiminnallista suoriutumista estävät tekijät.

Tutkimuksestamme käy ilmi, että **minän tietoista käyttöä hyödyntäen toimintaterapeutti säätelee omaa ohjaustaan sen mukaan, miten lapsi ja hänen lähiverkosto on sitä valmis vas-**

taanottamaan. Richardsonin mukaan toimintaterapiaan osana kuuluvan ohjaamisen periaatteita ovat muun muassa asiakkaan kognitiiviseen tasoon ja toiminnan luonteeseen sopivan ohjaustavan valinta, oppimisympäristön jäsentäminen, toiminnan porrastaminen, rohkaiseminen, palautteen antaminen ja harjoittelu sekä asiakkaan itsetietoisuuden ja oman toiminnan havainnoinnin (monitoring) lisääminen (ks. Richardson 2006, 103).

Tutkimuksessamme **toiminnallinen suoriutuminen nähdään asiakkaan, toiminnan ja ympäristön välisenä vuorovaikutuksena.** Tutkimustulosten mukaan lapsilla voi olla toiminnallisessa suoriutumisessa samankaltaisia haasteita, mutta ympäristöt ovat aina erilaisia, mikä tuo haastetta ohjaustilanteeseen. Tutkimuksen tulosten mukaan myös ympäristön analysointi on keskeinen osa toimintaterapeutin työnkuvaa. Ohjaustilanteessa voidaan esimerkiksi opettajan kanssa pohtia, miten luokkaympäristöä saadaan paremmin lapsen oppimista tukevaksi. OPC-interventiomallissa toiminnallisen suoriutumisen haasteet nähdään yksilön, toiminnan ja hänen ympäristöjensä välisenä häiriönä (Graham & Rodger 2010, 204.) Myös Hagedorn (2000, 63) tuo esiin, että pelkääjän huoneessa olevien pöytien ja tuolien sijoittamisella voidaan huomattavasti helpottaa tai vaikeuttaa toimintaan sitoutumista. Grahamin ja Rodgerin (2010, 204) mukaan vanhemmat pystyvät vaikuttamaan eniten lapsen eri ympäristöihin, minkä vuoksi heillä on iso rooli lapsen toiminnallisen suoriutumisen mahdollistamisessa.

Toimintaterapeutit käyttävät harkintaa ja muun muassa eettistä päättelyä selvittäessään, missä terapiaprosessin vaiheessa on tarvetta vanhempien tai muun lähiverkoston ohjaamiseen. OPC-interventiomallin (Occupational Performance Coaching) mukaan ohjaus on terapeutin ja vanhempien välistä yhteistyötä, jonka tavoitteena on lapsen toiminnallisen suoriutumisen mahdollistaminen. Vanhempien tuentarve vaihtelee terapiaprosessin eri vaiheissa. Toiset vanhemmat saattavat tarvita enemmän esimerkiksi kuuntelemista, rohkaisemista ja empatian osoittamista kuin toiset. (Graham & Rodger 2010, 204–205.) Tutkimustulosten mukaan on tärkeää pohtia **oman ammatillisuuden rajoja sekä eettisiä kysymyksiä** ja tarvittaessa ohjata perhe toisen ammattilaisen luo. Toimintaterapeuttien kokemusten mukaan ihmisten kohtaaminen vaatii omien tunteiden kanssa työskentelemistä. Olisi tärkeää oppia tunnistamaan itsestään ne asiat, jotka tuntuvat esimerkiksi ahdistavalta, jotta ne eivät ole esteenä terapian tavoitteiden saavuttamiselle. Finlay (2004, 147) ja Hagedorn (2003, 37–38) korostavat, että terapeutin tulee olla tietoinen terapeutin omista asenteista, tunteista ja reaktioista, jotta ne eivät muodostu esteeksi terapeutin vuorovaikutussuhteen muodostumiselle.

6.3 Ohjaus - kiinteä osa vaikuttavaa lasten toimintaterapiaa

Tutkimuksemme mukaan ohjaus koetaan **tärkeänä työmuotona** toimintaterapeutin työssä. Se nähdään välttämättömänä **terapiassa opittujen taitojen siirtymiseksi osaksi lapsen arkielämää**. Tutkimuksemme mukaan vanhempien ja lähiverkostoiden, esimerkiksi vanhempien ja opettajan, mukaan saaminen toimintaterapiaprosessiin on haasteellista ja vaatii toimintaterapeutilta hyviä vuorovaikutustaitoja ja paneutumista perheen elämäntilanteeseen. Tutkimustuloksissa tuli esille vanhempien motivaation merkitys. Graham ja Rodger (2010, 214) korostavat, että vanhempien motivaatio on merkittävä tekijä tavoitteiden saavuttamiseksi. Vaikka tavoitteet terapialle olisi laadittu yhdessä vanhempien kanssa, ei se takaa vanhempien motivaation jatkumista terapiaprosessin loppuun saakka. Vanhempien motivaatio vaihtelee terapiaprosessin eri vaiheissa, esimerkiksi kun tavoitteet on juuri laadittu yhdessä terapeutin kanssa, on motivaatio yleensä hyvä. Jos tuloksia ei näy toivotulla tavalla, voi vanhempien motivaatio heikentyä. Toimintaterapeutin tulisi keskustella vanhempien kanssa, missä tavoitteiden saavuttamisessa ollaan ja onko tavoitteita syytä tarkistaa.

Tutkimuksen perusteella **lähiverkoston ohjauksen tarve korostuu, jos lapsen haasteet vaikeuttavat arjen sujuvuutta**. Esimerkiksi haastava käyttäytyminen nähdään arkielämää vaikeuttavana tekijänä. **Lähiverkostoja ohjaamalla toimintaterapeutti pyrkii siirtämään toimintaterapiassa opittuja taitoja arkeen**. Darlington ja Rodger (2006, 34) korostavat, että yleensä perheet ovat halukkaita ja kykeneviä olemaan mukana lapsensa toimintaterapiaprosessissa yhdistäen terapiassa harjoiteltuja asioita perheen arkeen. Perheiden elämäntilanteet kuitenkin vaihtelevat, minkä seurauksena sitoutumisen aste vaihtelee. Autti-Rämö (2008, 484) tuo esiin, että lasten kuntoutuksen haasteena on ohjata vanhempia toteuttamaan kuntoutuksessa harjoiteltuja asioita arkielämässä. Terapiassa harjoiteltujen asioiden siirtäminen osaksi arkea ei tarvitse olla raskasta työtä, vaan mukavaa yhdessäoloa esimerkiksi hiekkakakkujen teon ja pyöräilyretkien merkeissä. Siparin (2008, 70) tutkimuksessa kuntouttavan arjen lähtökohtana nähdään kodin, koulun ja päiväkodin toimintojen ensisijaisuus, johon kuntoutus liitetään. Kuntoutus ei ole erillistä toimintaa, vaan se nivoutuu arjen toimintoihin. Arjen askareisiin voidaan liittää kuntouttavia elementtejä, jolloin kuntoutus toteutuu lapsen luonnollisen toiminnan yhteydessä.

Ohjaaminen (coaching) toimintaterapiassa nähdään yhtenä menetelmänä ja työkaluna asiakkaan toiminnan mahdollistamisessa. Sitä voidaan pitää erityisenä keskusteluna, jolla pyritään helpottamaan asiakkaan toiminnallista muutosta tämän hetkisestä tilanteesta toivottuun suuntaan. Kes-

kustelun avulla asiakas oppii huomaamaan, mikä on hänelle tärkeää, mitkä ovat hänen vahvuutensa ja voimavaransa, mitkä ovat hänen tavoitteensa ja kuinka suunnitella ja toteuttaa askeleet kohti tavoitetta. (Occupational Therapy Coaching, hakupäivä 4.1.2012.) Myös tutkimuksemme tulokset osoittavat **ohjauksen olevan kaksisuuntaista vuorovaikutusta terapeutin ja lähiverkoston välillä**, jolla pyritään voimavarakeskeisesti oivaltamaan lapsen toiminnalliseen suoriutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksen mukaan ohjauksen avulla toimintaterapeutti pyrkii löytämään toiminnallisen suoriutumisen kannalta keskeiset arjen haasteet ja niihin vaikuttavat asiat. Tutkimustulosten mukaan tärkeinä tekijöinä ohjaustilanteen onnistumiselle pidetään vanhempien kuuntelemista, luottamuksellisuutta, rauhallista fyysistä ympäristöä ja asettumista asian äärelle.

Yhteisten tavoitteiden laatiminen lisää mahdollisuutta terapiassa harjoiteltujen taitojen linkittymiseen osaksi lapsen arkielämää. Tutkimustulosten mukaan **terapeutti ei anna ohjaustilanteessa suoria ohjeita ja mielipiteitä, vaan odottaa, että asiakas tuo keskustelun avulla esiin arjessa esiintyvät haasteet**. Grahamin ja Rodgerin (2010, 206) mukaan toimintaterapeutti pyrkii ohjattaessaan välttämään suorien ohjeiden antamista, jotta vanhemmat oppivat ratkaisemaan tulevaisuudessa eteen tulevia haasteita itsenäisesti.

Tutkimuksessamme kävi ilmi, että **toimintaterapeuteilla on käytössään erilaisia ohjauksen vaikuttavuutta lisääviä strategioita**. Näitä ovat kannustaminen, toivon ylläpitäminen, palautteen antaminen, vinkkien antaminen arkeen, ratkaisukeskeisyys ja yhteiset tavoitteet. Kliinistä päättelyä käyttäen toimintaterapeutti valitsee ja käyttää tilanteeseen sopivaa strategiaa luodessaan yhteistyösuhdetta ja ohjattaessaan vanhempia tai muita lapsen lähiverkostoja lapsen toiminnallisen suoriutumisen mahdollistamiseksi. Nämä elementit liittyvät kiinteästi myös OPC-interventiomalliin. Mallissa esimerkiksi kannustaminen ja toivon ylläpitäminen ovat osa tunteiden huomioimista. Vanhempien tunteiden huomioon ottaminen nähdään erityisen tärkeänä toimintaa mahdollistavana tekijänä, koska se auttaa vanhempia siirtymään tunnetason orientaatiosta ratkaisukeskeiseen (solution-finding) orientaatioon. Tällöin vanhempien kanssa mahdollistuu keskustelu toiminnallisen suoriutumisen kehittämisestä. (Graham & Rodger 2010, 204–205.) Tutkimuksessamme toimintaterapeutit ajattelevat ohjauksen olevan ratkaisukeskeisestä korostaen lapsen voimavaroja ja osallisuutta terapian tavoitteiden laatimisessa.

Tutkimuksen mukaan ohjauksen tulee olla säännöllistä, jotta saavutettu yhteistyösuhde säilyy hyvänä. Toimintaterapeuttien mielestä ohjaukselle on hyvä varata aikaa erikseen, jotta lapsen asioista voidaan keskustella perusteellisesti. Tutkimuksen mukaan tieto sen hetkisestä arjen sujumi-

sesta ei välttämättä siirry vanhempien ja terapeutin välillä vanhempien tuodessa ja hakiessa lasta terapiaan. Tutkimuksen mukaan on tärkeää, että ohjaukseen määritellään terapisuosituksessa.

Tutkimuksesta kävi ilmi, että **hyvä ohjaustilanne on rauhallinen, rento ja luonteva**, jolloin ympäristö on myös vuorovaikutusta edistävä. Hagedornin mukaan ympäristöllä on suuri vaikutus vuorovaikutuksen ja ohjauksen luonteeseen. Ympäristön tulisi olla sopivan rento ja tarkoituksenmukaisesti valaistu, jotta se edistää vuorovaikutusta asiakkaan ja terapeutin välillä. (ks. Hagedorn 2000, 99–100).

6.4 Johtopäätökset

Tutkimustulosten pohjalta voidaan todeta ohjauksen olevan kiinteä osa lasten toimintaterapiaa. Toimintaterapeutit pyrkivät ohjauksessaan lasten toimintaterapiassa kaksisuuntaiseen, kumpuunpuuteen tähtäävään vuorovaikutukseen terapeutin ja lapsen lähiverkostoiden välillä. Ohjaus on keskustelua, jota osapuolet käyvät löytääkseen ratkaisuja lapsen toiminnallisen suoriutumisen mahdollistamiseksi. Tutkimustulosten perusteella toimintaterapeutit välttävät suorita ohjeiden antamista. He pyrkivät keskustelun avulla saamaan asiakkaan itse oivaltamaan ratkaisuja arjen haasteisiin. Tilanteesta riippuen ohjaus voi olla myös vinkkien antamista arkeen tai koulutyön helpottamiseen.

Tutkimuksesta käy ilmi, että lähiverkostoiden ohjauksen tarve korostuu, kun lapsen arjessa on haasteita kuten haastavaa käyttäytymistä. Ohjaus on keino päästä sisälle perheessä haasteita aiheuttaviin arkielämän tilanteisiin. Toimintaterapeutti voi kysyä vanhemmilta esimerkiksi miten lapsen haasteet näkyvät arjen toiminnoista suoriutumisessa, mikä edes auttaa ymmärryksen luomista perheen tilanteesta. Tutkijoina näkisimme tärkeänä vanhempien motivaation ja sitoutumisen huomioon ottamisen terapiaprosessin aikana, mikä ei korostunut tiedonantajien kokemuksissa.

Tutkimustulosten mukaan ohjaukselle tulisi osoittaa aikaa, jotta lähiverkosto ja toimintaterapeutti pääsisivät kaksisuuntaiseen vuorovaikutukseen ja löytäisivät arjen tilanteet, joihin toimintaterapialla voidaan vaikuttaa. Ohjaukseen määritellään jo toimintaterapian maksusitoumuksessa. Muussa tapauksessa terapeutin täytyy sisällyttää ohjaukseen muun terapiatyön ohessa, mikä ei aina ole mahdollista ajan ja rahakysymysten vuoksi. Joidenkin lasten ja perheiden kohdalla voi

riittää, että ohjaus toteutuu terapian yhteydessä, mutta usein perheiden tilanteet ovat monisäikeisiä ja vaativat erillisiä ohjauskäyntejä tilanteen eteenpäin viemiseksi.

Tutkimustulosten mukaan ohjaus on parhaimmillaan lapsen ja vanhempien voimavaraistamista heidän omaa elämää koskevaan päätöksentekoon. Ohjauksen avulla vanhemmat ja muut lapsen lähiverkostot on mahdollista sitouttaa terapiaprosessiin, jolloin on todennäköisempää, että terapiassa harjoitellut taidot siirtyvät osaksi lapsen arkielämää. Voimavaroja lisäävä ohjaus vaatii terapeutilta muun muassa halua ja motivaatiota tehdä perhekeskeistä työtä, vanhempien asiantuntijuuden arvostamista, luottamuksellisuutta, aktiivista kuuntelua ja empatian osoittamista. Brentnall ja Bundy (ks. 2012, 400) korostavat, että terapeutin tulee sitouttaa asiakasta yhteistyössä toteuttavaan ohjausprosessiin (collaborative consultation). Ohjausprosessin tavoitteena on kehittää muun muassa vanhempien ja opettajien taitoja tunnistaa ja ratkaista lapsen toiminnallisen suoriutumisen haasteita. Menettely nähdään huomattavasti tehokkaampana verrattuna perinteiseen ajattelumalliin, jossa terapeutti pyrkii ”korjaamaan” olemassa olevia ongelmia. Jotta asiakas saadaan sitoutumaan ohjausprosessiin, terapeutin tulee osoittaa aitoa kiinnostusta haasteiden selvittämiseksi, esittää kysymyksiä, kuunnella ja ottaa huomioon asiakkaan näkemykset sekä tuoda esiin intervention peruseriaatteet ja käytettävissä olevat eri vaihtoehdot.

Tutkimuksen mukaan toimintaterapeutit kokevat perhekeskeisyyden merkittävänä toimintaterapian vaikuttavuuden kannalta. OPC-interventiomallissa tavoitteet laaditaan vanhempien näkökulmasta. Tavoitteet voivat olla lapsen, vanhempien tai perheen toiminnallista suoriutumista kuvaavia. (Graham & Rodger 2010, 204.) Tutkimustulosten mukaan tavoitteet laaditaan yhdessä vanhempien kanssa ja ne kuvaavat muutosta lapsen toiminnallisessa suoriutumisessa. Tätä toimintamallia ei sovelleta toimintaterapeuttien ohjauksessa tällä hetkellä. Tavoitteet laaditaan yhteistyössä vanhempien kanssa, mutta laaditut tavoitteet kuvaavat muutosta ainoastaan lapsen toiminnassa.

Tutkimustulosten pohjalta voidaan todeta ohjauksen olevan osa toimintaterapeuttien päivittäistä työtä. Ohjaus tapahtumana on laaja, ennalta harkittu prosessi, joka on tilanteessa muuttuva. Ohjaus koetaan haastavana varsinkin uran alkuaikoina, kun itse terapiatilanne ja asiakkaaseen keskittyminen vievät paljon aikaa. Lähiverkoston huomioon ottaminen lapsen toimintaterapiaprosessin eri vaiheissa vaatii toimintaterapeutilta laajojen asiakokonaisuuksien hallintaa ja aktiivista työotetta. Ammattitaidon lisääntyessä ohjaus koetaan mukavaksi ja antoisaksi. Kokemuksen myötä lisääntyy ohjauksen varmuus ja mukavuus. Tällöin toimintaterapeutti uskaltautuu ohjaustilantees-

sa olemaan läsnä ”tässä ja nyt” -hetkessä, jolloin myös asiakkaan tarpeiden kuuleminen ja luottamuksellisessa yhteistyössä keskusteleminen onnistuu.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta ohjauksen olevan keino puuttua varhaisessa vaiheessa lapsesta heränneeseen huoleen. Kun huoleen puututaan pian sen ilmaannuttua, voidaan ohjauksen avulla ehkäistä tilanteen pahenemisen, ja todennäköisemmin välttää raskaat ja pitkät korjaavat terapiat. Tutkimuksen myötä näemme ohjauksen kustannustehokkaana tulevaisuuden työmuotona, kun yhteiskunnallisella tasolla pyritään hyvinvointia lisäävään ja terveyttä edistävään toimintamalliin. Uuden terveydenhuoltolain tarkoituksena on muun muassa edistää ja ylläpitää väestön terveyttä, hyvinvointia, työ- ja toiminnallista suoriutumista sekä sosiaalista turvallisuutta (Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326, hakupäivä 6.1.2012.) Kuntoutuksen painopisteen kohdistaminen kuntoutuksessa prosessin alkupäähän keventäisi tarvittavaa kuntoutusta ja säästäisi erikoissairaanhoidon kustannuksia.

Tutkimuksesta ilmeni, että Oulunkaaren kuntayhtymän alueella työskentelevät toimintaterapeutit tekevät ohjauksen alueen kouluissa ja päiväkodeissa. Yhteistyössä opettajien ja päiväkodin henkilökunnan kanssa toimintaterapeutit huomioivat erityisesti lapsen vahvuudet ja ympäristön merkityksen. Tutkimustuloksissa ohjauksen kehittämistarpeet koskivat lasten kuntoutuksen prosessin selventämistä sekä yhteistyötä eri ammattilaisten välillä.

Tutkimustulosten perusteella lasten toimintaterapiaprosessin tarkistaminen ja eri vaiheiden tarkentaminen olisi tärkeää. Ammattilaisia tulisi informoida kuntoutusprosessiin kuuluvista vaiheista ja siitä kuka terapiasuosituksen voi tehdä. Lisäksi kuntoutukseen pääsyn kriteereiden yhtenäistämiseksi näyttäisi olevan tarvetta Oulunkaaren kuntayhtymän alueella. Kriteereiden yhtenäistämisen voisi tasavertaistaa muun muassa toimintaterapiasta hyötyvien lapsien ja heidän perheidensä asemaa eri kunnissa. Toisaalta sen voidaan katsoa palvelevan enemmän palvelujärjestelmää kuin perhekeskeistä ajattelutapaa. Perheet ja niiden tarpeet ovat yksilöllisiä, minkä vuoksi tuntuu vaihtelevan. Osa perheistä voi siltä ja päältä omien voimien suurien haasteiden kanssa, kun taas toisessa perheessä pienempikin vastoinkäyminen saattaa aiheuttaa kriisin. Toimintaterapeuttien kokemuksen mukaan kunnat voisivat pohtia käytössä olevia resursseja ja niiden hyödyntämistä. Ohjaus voisi toimia menetelmänä siirrettäessä kuntoutuksen painopistettä korjaavasta kuntoutuksesta varhaisen tukemiseen.

Tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että avoin vuorovaikutus eri ammattilaisten välillä lisäisi yhteistyötä, mikä olisi myös asiakkaan edun mukaista. Vuorovaikutusta ja tiedon vaihtoa voisi toimintaterapeuttien mukaan edistää järjestämällä esimerkiksi tapaamisia ammattilaisten kesken tarpeen mukaan. Säännöllisiä tapaamisia he eivät kaipaa, koska palavereihin osallistuminen kulluttaa resursseja. Eräs tiedonantaja ehdotti ratkaisuksi kuntoutuksen ammattilaisten yhteisten aamukahvitilaisuuksien järjestämistä, joissa voisi tutustua ja verkostoitua kuntoutuksen muiden ammattilaisten kanssa. Aamukahvitilaisuuksilla voisi olla myös informatiivinen merkitys kuntoutukseen liittyvän tiedon jakamisessa sekä kuntayhtymän käytänteistä ja toimintaohjeista tiedottamisessa. Mahdollistettaessa eri ammattilaisten kohtaaminen voisi syntyä uusia, lapsen arkea helpottavia kokeiluja ja käytänteitä esimerkiksi koulun tukitoimien ja terapeuttien osaamisen yhteensovittamiseksi. Oulunkaaren kuntoutuspalvelut ja alueella työskentelevät toimintaterapeutit voisivat esimerkiksi pohtia keinoja ja omaa roolia yhteistyön aktivoimiseksi.

Tiedonvaihto asiakkaasta ammattilaisten välillä on ajoittain haastavaksi. Reissuvihko nähtiin pääosin toimivana yhteydenpitovälineenä. Tutkimuksen mukaan olisi tärkeää linkittää koulun tukitoimet ja terapiat niin, että niillä olisi selkeät, toisiaan tukevat tavoitteet. Lisäksi olisi tärkeää arvioida, millaisissa tilanteissa koulun omilla tukitoimilla voidaan vaikuttaa lapsen toiminnallisen suoriutumisen mahdollistamiseksi.

7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on tuottaa mahdollisimman luotettavaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa selvitetään ja pohditaan, kuinka totuudenmukaista tietoa tutkimuksessa on kyetty tuottamaan. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida kriteereillä uskottavuus, vahvistettavuus, refleksiivisyys ja siirrettävyys. (Kylmä & Juvakka 2007, 127.)

Uskottavuus tarkoittaa tutkimuksen ja sen tulosten uskottavuutta sekä sen osoittamista tutkimuksessa. Tutkimuksen uskottavuutta voidaan parantaa keskustelemalla tutkimukseen osallistuvien kanssa tutkimuksen tuloksista tutkimuksen eri vaiheissa. Uskottavuutta vahvistaa myös tutkimuksen tekijän pitämä tutkimuspäiväkirja, jossa hän kuvaa kokemuksiaan ja pohtii valintojaan.

Vahvistettavuus edellyttää tutkimusprosessin kirjaamista niin, että toinen tutkija voi seurata prosessin kulkua pääpiirteittäin. Lisäksi tutkija kuvaa aineiston avulla, miten hän on päätenyt tuloksiinsa ja tekemiinsä johtopäätöksiinsä. **Refleksiivisyys** tarkoittaa, että tutkimuksen tekijän on oltava tietoinen omista lähtökohdistaan tutkimuksen tekijänä. Tutkimuksen tekijän on arvioitava ja pohdittava, kuinka hän vaikuttaa aineistoon ja tutkimusprosessiin. Luotettavuuskriteerillä **siirrettävyys** tarkoitetaan lukijan mahdollisuutta arvioida tutkimusraportissa esitettyjen tietojen perusteella tutkimuksen tulosten siirrettävyyttä muihin vastaaviin tilanteisiin. (Kylmä & Juvakka 2007, 128–129.)

Tutkijoina paransimme tutkimuksen ja sen tulosten **uskottavuutta** tekemällä esihaastattelun, jonka avulla arvioimme laatimamme teemahaastattelurungon toimivuutta. Samalla saimme kokemusta haastattelijan roolissa toimimisesta. Haastattelutilanteen jälkeinen yhteinen keskustelu auttoi meitä tutkijoita muun muassa muotoilemaan teemahaastattelun kysymykset niin, että niiden avulla saadaan selvitettyä juuri tiedonantajien kokemusmaailmaa. Koimme esihaastattelun lisäävän huomattavasti valmiuksiamme varsinaisiin haastattelutilanteisiin. Uskottavuutta lisäsimme myös pyytämällä tiedonantajia lukemaan tutkimuksen tulokset ja arvioimaan vastasivatko ne heidän esiin tuomia kokemuksia tutkittavasta ilmiöstä. Tiedonantajat eivät tuoneet esiin eriäviä mielenpiirteitä tutkimuksen tuloksista. Käytimme työssämme mahdollisimman paljon alkuperäisiä ja uusia lähdemateriaaleja, mikä osaltaan lisää tutkimuksen uskottavuutta. Tutkimuksen uskottavuutta lisäsi osallistumisemme Oulunkaaren lasten kuntoutuksen kehittämispäivään lokakuussa 2011.

Kehittämisspäivään osallistuminen auttoi meitä ymmärtämään tutkimuksemme kontekstia eli Oulunkaaren Kuntayhtymän lasten kuntoutuksen tämän hetkistä tilannetta.

Pidimme tutkimusprosessin aikana päiväkirjaa, jossa kuvasimme tutkimuksen aikana heränneitä omia kokemuksiamme ja ajatuksiamme sekä pohdimme valintojamme. Hyödynsimme tutkimuspäiväkirjaa myös tutkimusraportin laadinnassa lisäämään tutkimuksen **vahvistettavuutta**. Tutkimuspäiväkirjan avulla pystyimme palaamaan analyysin teossa taaksepäin ja palauttamaan mieleemme analyysin eri vaiheet. Vahvistettavuutta pyrimme lisäämään myös kirjaamalla tutkimusprosessin vaiheet auki mahdollisimman tarkasti, jotta lukija saa selkeän käsityksen tutkimuksemme kulusta. Havainnollistimme aineistonanalyysin ryhmittelyvaihetta kuvioilla.

Otimme tutkimuksessamme huomioon molempien tutkijoiden kokemattomuuden tutkimustehtävissä, mikä kuvaa tutkimuksen **refleksiivisyyttä**. Pyrimme kompensoimaan kokemattomuuttamme pohtimalla tarkkaan tekemiämme valintoja keskustelemalla tutkimusilmiöön liittyvistä ajatustistamme niin viitekehyksen laadinnassa kuin tutkimuksen suorittamisessa ja aineiston analyysivaiheessa. Myös esihaastattelun koimme lisäävän varmuutta varsinaisten haastattelujen tekemiseen. Pohdimme, erosivatko esimerkiksi ensimmäisestä ja viimeisestä haastattelusta saamamme aineisto toisistaan kokemattomuutemme vuoksi. Mielestämme haastattelut onnistuivat hyvin. Saimme laajan tutkimusaineiston, joka vastasi hyvin tutkimustehtäväämme.

Tutkimme tässä tutkimuksessa tiedonantajien kokemuksia ohjauksesta. Kokemukset ja niiden sisältämät merkitykset ovat aina yksilöllisiä, minkä vuoksi tutkimuksen tulokset eivät ole mielestämme sellaisenaan **siirrettävissä** ja yleistettävissä toiseen kontekstiin. Kuitenkin tutkimuksen tulokset luovat mielikuvaa sille, minkälaisena ohjaus lasten toimintaterapiassa voi näyttäytyä toimintaterapeuttien työnkuvassa laajemminkin.

Tutkimusetiikassa on kyse lukuisista valinta- ja päätöksentekotilanteista, joita tutkimuksen tekijän on ratkaistava tutkimusta tehdessä sekä pohditava sitä, miten tehdään eettisesti hyvää ja luotettavaa tutkimusta (Kylmä & Juvakka 2007, 137–139). Tuomen ja Sarajärven (2009, 128) mukaan tutkimusetiikalla tarkoitetaan sekä teknisluonteisia normeja, kuten tutkimukseen tulevien informoimiseen, anonymiteettiin ja tutkimustulosten esittämistapaan liittyviä asioita että pohdintoja siitä, millaisia keinoja tutkija saa käyttää.

Olemme ottaneet huomioon eettisiä kysymyksiä tutkimusprosessin ohessa, esimerkiksi, miten suojaamme tiedonantajien yksityisyyttä. (Kananen 2008, 133–136.) Alkuperäisen suunnitelmamme mukaan tarkoituksena oli haastatella kolmea toimintaterapeuttia. Halusimme kuitenkin varmistaa tiedonantajiemme anonymiteetin haastatteleamalla neljää toimintaterapeuttia kolmen sijaan. Näin noudatimme tutkijoina hyvää tutkimusetiikkaa. Olemme varmistaneet tiedonantajien yksityisyydensuojan huolehtimalla tutkimusaineistosta asianmukaisella tavalla. Hävitimme tutkimusaineistot analysoituamme ne.

Mielestämme tutkimusprosessi sisälsi yllättävän paljon eri vaiheita ja päätöksiä tulosten esiintuomiseksi ja jäsentämiseksi, kuten sisällönanalyysin eri lähtökohdat. Pehdyimme mielestämme kattavasti tutkimuksen tekoon liittyvään kirjallisuuteen ja perustelimme tutkimusmetodologiset ratkaisumme. Koska meitä tutkimuksen tekijöitä on kaksi, pystyimme käymään vuoropuhelua tutkimustulosten perusteella tekemistämme oivalluksista ja johtopäätöksistä. Pohdimme kriittisesti perusteluja tekemiimme johtopäätöksiin ja jaoimme ajatuksiamme, joita tutkimusaineisto meissä herättää. Olemme myös reflektiivisesti käyneet keskustelua omista lähtökohdistamme tutkimuksen tekijöinä ja siitä, kuinka omat lähtökohdamme ja esiyymäryksemme ovat vaikuttaneet aineistoon ja tutkimusprosessiin.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu muun muassa, että tutkijat noudattavat organisaation tunnustamia toimintatapoja, rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. (Hyvä tieteellinen käytäntö –ohje, hakupäivä 9.1.2012.) Olemme noudattaneet tutkimuksessamme Oulun seudun ammattikorkeakoulun opinnäytetyön ohjeita. Haastattelutilanteissa olemme kertoneet tiedonantajille tutkimuksemme tarkoituksen ja heidän oikeudestaan keskeyttää haastattelu. Olemme käyttäneet lähdekirjallisuutta alkuperäisen tekstin kirjoittajaa kunnioittaen ja ilmoittaneet tutkimuksessa käyttämämme lähdekirjallisuuden Oulun seudun ammattikorkeakoulun opinnäytetyön ohjeiden mukaisesti. Olemme pyrkineet dokumentoimaan tutkimusprosessin eri vaiheet mahdollisimman tarkasti niin että lukija pystyy arvioimaan työmme tiedonkeruun, analyysin ja tulkinnan johdonmukaisuutta ja luotettavuutta. Olemme tarkastelleet tutkimuksemme tuloksia kriittisesti pyrkien objektiiviseen tulosten tarkastelemiseen.

8 POHDINTA

Toimintaterapeutiseen ohjaukseen perehtyessämme olemme oppineet paljon toimintaterapiasta ja ohjauksen merkityksestä. Ohjaus on keino perhekeskeisen toimintaterapian toteuttamiseen. Sen avulla terapeutti voi halutessaan saada selville perheen toimintamalleja ja lapsen eri rooleja perheen sisällä ja ulkopuolella. Ohjaus vaatii suunnitelmallisuutta ja aikaa siinä missä terapian tavoitteiden tai menetelmien miettiminen. Lisäksi se vaatii halua ja rohkeutta solmia vuorovaikutussuhteita lapsen perheen ja muiden hänen kanssaan toimivien tahojen kanssa. Toimintaterapeutin tulee hyödyntää työssään rohkeasti lapsen eri ympäristöjä. Ohjauksen avulla vanhemmat voivat muun muassa lisätä oman elämän hallinnan tunnetta, mistä hyöttyy myös lapsi.

Toimintaterapeutin toteuttaman ohjauksen tavoitteena on auttaa lapsen vanhempia ja lähiverkostoa oivaltamaan voimavarakeskeisesti lapsen toiminnalliseen suoriutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Terapeutti ei automaattisesti jaa suoria neuvoja, vaan kuuntelee aktiivisesti perhettä ja muuta lähiverkostoa ja osoittaa arvostavansa heidän asiantuntijuuttaan lapsen asioissa. Vuorovaikutuksen tulee olla kaksisuuntaista ja kumppanuuteen tähtäävää. Toimintaterapeutti voi esimerkiksi jakaa omaa tietämystään lapsen normaalista kehityksestä ja eri terapiamenetelmistä. Vanhemmat taas voivat kertoa muun muassa mitä ratkaisuja on jo kokeiltu haasteiden ratkaisemiseksi.

Toimintaterapeutin toteuttama ohjaus on luonteeltaan terapeutista. Terapeutin tulee osoittaa empaattisuutta vuorovaikutussuhteessa ja osoittaa arvostavansa perheiden erilaisia arvoja ja toimintamalleja, vaikka ne poikkeaisivat hänen omasta arvomaailmastaan. Ohjauksen avulla terapeutti voi osoittaa perheelle välittävänsä myös vanhempien ja esimerkiksi sisarusten hyvinvoinnista lapsen lisäksi. Perhekeskeisyyden näkökulmasta ei riitä, että terapian tavoitteet laaditaan vanhempien kanssa, vaan myös menetelmät ja niiden toimivuuden arviointi tulee tehdä yhdessä perheen kanssa. Vaikka perhe vaikuttaisi motivoituneelta tavoitteita laadittaessa, ei se automaattisesti tarkoita, että motivaatio pysyy hyvänä koko toimintaterapiaprosessin ajan. On terapeutin vastuulla tarkistaa, missä motivaation ja tavoitteiden saavuttamisen suhteen ollaan menossa.

Työskennellessään lasten parissa toimintaterapeutin on huomioitava lapsen vanhempien lisäksi muu lähiverkosto, johon kuuluvat eri alojen ammattilaiset. Avoin vuorovaikutus, toisten ammattilaisten työn tunteminen ja sovitut pelisäännöt luovat pohjaa toimivalle ja joustavalle yhteistyölle. Ammattilaisten puhaltaessa ”yhteen hiileen” voidaan lasta ja hänen perhettä auttaa parhaiten.

Toisten ammattilaisten tuki, kokonaisvaltainen lapsen tilanteen huomioiminen, yhteiset tavoitteet, yhdessä oikeanlaisten tukitoimien miettiminen ja välineet varhaiseen puuttumiseen voisivat olla avaintekijöinä entistä vaikuttavampaan lapsen kuntoutukseen.

Opintojen aikana emme oivaltaneet ohjauksen olevan niin kiinteä osa toimintaterapeutin työtä kuin mitä tutkimuksemme myötä olemme ymmärtäneet. Ohjauksen määrittelemisen toimintaterapian kirjallisuuden ja tutkimusten pohjalta oli haastavaa. Tutkimuksia ohjauksesta toimintaterapiassa on tehty vähän, ja toimintaterapian kirjallisuudessa ohjaukseen viittaava tieto on hajallaan. Englanninkielinen terminologia ohjauksen suhteen on moninainen. Englanninkielestä ohjauksikäsitteeksi voidaan kääntää esimerkiksi sanat *guiding*, *teaching*, *advicing*, *mentoring* ja *coaching*. Vastaavasti suomenkielessä sana ohjaus pitää sisällään monenlaista määritelmää neuvojen antamisesta valmennukseen.

Tutkimuksen päätarkoitus oli tuottaa kuvaavaa tietoa toimintaterapeuttien antamasta ohjauksesta lasten toimintaterapiassa yleisinä kokemuksina ohjaamisesta sekä kohdennettuna Oulunkaaren kuntayhtymän alueella asuviin asiakkaisiin. Näihin kysymyksiin haettiin vastausta haastattelemalla neljää lasten ja heidän lähiverkostoidensa parissa työskentelevää toimintaterapeuttia. Tutkimus toi mielestämme vastauksia siihen, mitä ohjauksella ymmärretään toimintaterapiassa ja mitä siihen kuuluu.

Tutkimuksemme aihe, ohjaus, on mielestämme ajankohtainen, koska sen merkitys osana toimintaterapeuttien työnkuva on kasvussa. Oikea-aikaisesti kohdennetut ohjauksikäynnit ovat vaikuttavia pitkällä aikavälillä ja näin myös kustannustehokkaita. Ohjaus on myös tärkeässä asemassa pyrittäessä lainsäännön velvoittamaan terveyden edistämiseen ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Terveyden edistämisen merkitys tulee esille esimerkiksi Suomen hallituksen terveyden edistämisen politiikkaohjelmassa 2007–2011, jossa painotetaan, että hyvän terveyden saavuttaminen on ihmisoikeus. Terveysteen panostaminen nähdään investointina, joka tuottaa hyvinvointia. (Pietilä ym. 2010, 16.) Suomessa toteutettava terveyden edistäminen perustuu vuoden 2010 terveydenhuoltolakiin. Lain tarkoituksena on esimerkiksi edistää ja ylläpitää väestön terveyttä, hyvinvointia, työ- ja toiminnallista suoriutumista sekä sosiaalista turvallisuutta (Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326, hakupäivä 6.1.2012.)

Haastattelulla keräämämme aineisto on mielestämme laaja ja rikas ja saimme sen avulla vastauksia tutkimustehtäviimme. Olemme myös tyytyväisiä tutkimusmetodologisiin ratkaisuihimme.

Saimme mielestämme laadullisen tutkimuksen avulla kuvauksia haastattelemiemme toimintaterapeuttien ohjaus kokemuksista kattavasti ja runsaasti. Teemahaastattelu puolistrukturoituna haastatteluna antoi meille tutkijoille väljyyttä tarttua haastattelutilanteessa tutkimusten kannalta merkittäviin haastateltavien esiin tuomiin kokemuksiin ja ymmärtää paremmin täydentävien kysymysten avulla haastateltavalle merkityksellistä kokemusta. Haastattelun teemat varmistivat sen, että saimme haastattelun aikana kerättyä aineistoa, joka antaa vastauksia tutkimustehtäviin.

Opinnäytetyöprosessi on ollut kokonaisuudessaan hyvin antoisa, mutta myös haastava. Työsämme olemme voineet hyödyntää valmistavaa seminaarityöhöämme ja tutkimussuunnitelmaamme keräämäämme tietoa. Opinnäytetyön myötä olemme oppineet hyödyntämään ja soveltamaan jo olemassa olevaa kirjallisuutta ja tietoa tutkimuksen teossa. Olemme myös oppineet hakemaan tietoa tietokannoista. Opinnäytetyömme kautta olemme saaneet kokemuksen tutkimustyön tekemisestä. Ohjauksen ilmiöön tutustuminen ja siihen perehtyminen on ollut mielestämme toimintaterapian ydinasioiden ääressä olemista. Koemme, että opinnäytetyömme johdosta oma ammattitaitomme on kasvanut.

Opinnäytetyön aikataulu venyi hieman aikaisemmasta suunnitelmasta tiukaksi suunnitellun aikataulun vuoksi. Aiheeseen perehtyminen alkoi suunniteltua myöhemmin opinnäytetyön aiheen epäselvyyden takia. Tutkimusaiheen päättämisen jälkeen työskentelymme on ollut suunniteltua ja prosessinomaista. Yhteistyömme on ollut sujuvaa ja olemme keskustelleet paljon ohjaukseen, tutkimusaineistoon ja omiin näkemyksiimme liittyvistä asioista. Olemme pohtineet paljon myös tutkimukseen vaikuttavia eettisiä kysymyksiä sekä sitä, vaikuttavatko omat näkemyksemme tutkimustuloksiin ja johtopäätöksiin. Koimme työn tekemisen yhdessä antoisaksi. Yhdessä tekeminen myös helpotti ajoittaista epätoivon tunnettamme muun muassa aineistoa analysoidessamme.

Olemme mielestämme huomioineet tutkimukseen liittyvät eettiset näkökulmat. Lisäsimme alkuperäisestä suunnitelmastamme poiketen tiedonantajien määrää neljään toimintaterapeuttien anonymiteettiä suojellaksemme. Olemme pyrkineet käyttämään alkuperäisiä ja uusia lähteitä sekä tarkastelemaan kriittisesti lähteiden sopivuutta tutkimukseemme. Olemme analyysiä tehdessämme keskustelleet omista näkemyksistämme ja pyrkineet käsittelemään saatua aineistoa objektiivisesti.

Tästä tutkimuksesta saatua tietoa voidaankin hyödyntää lisäämään toimintaterapeuttien ja toimintaterapeuttiopiskelijoiden tietämystä ohjauksesta ja sen kasvavasta merkityksestä. Tutkimustuloksia voi-

daan myös hyödyntää Oulunkaaren kuntayhtymän lasten kuntoutuksen uuden toimintamallin teossa sekä eri ammattilaisten yhteistyötä kehitettäessä.

Opinnäytetyömme avulla haluamme tehdä tunnetuksi lähiverkostoiden ohjaukseen liittyvää OPC-interventiomallia. Tutkimustulosten mukaan toimintaterapian tavoitteet laaditaan yhdessä vanhempien kanssa ja ne kuvaavat muutosta lapsen toiminnallisessa suoriutumisessa. OPC-interventiomallissa vanhemmat ovat tiiviisti mukana toimintaterapiaprosessissa. Yhdessä laaditut tavoitteet voivat kuvata lapsen toiminnallisen suoriutumisen muutoksen lisäksi muutosta vanhempien tai perheen toiminnallisessa suoriutumisessa. Tämä avaa mielestämme uusia näkökulmia lapsen toimintaterapiaprosessin suunnitteluun. Opinnäytetyön raporttia kirjoittaessamme olemme pohtineet paljon sitä mitä on perhekeskeisyys. Myös tähän kysymyksiin olemme saaneet mielestämme vastauksia perehtyessämme tarkemmin OPC-interventiomalliin.

Mielestämme toimintaterapiakoulutuksessa voisi korostaa nykyistä enemmän ohjauksen merkitystä ja siihen liittyviä periaatteita. Se lisäisi osaltaan valmiuksia toimintaterapeutin monipuolisen työnkuvan sisäistämiseen työelämään siirryttäessä. Ohjauksen merkitys on korostunut terveyden edistämiseen ja hyvinvoinnin lisäämiseen velvoittavan lainsäädännön myötä, sekä asiakas- ja perhekeskeisestä kuntoutuksesta puhuttaessa. Nykyisin asiakas nähdään aktiivisena ja tasavertaisena kumppanina kuntoutusprosessia suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Tutkimuksen aikana olemme miettineet, onko ohjaus käsitteenä liian suppea kuvaamaan kaikkea sitä, mitä ohjaus teorettien ja tutkimuksemme perusteella on. OPC-interventiomallissa sana ohjaus on korvattu sanalla **valmennus** (coaching). Käsitteemme mukaan sana valmennus tai ”coaching” ei Suomessa sisälly toimintaterapian käsitteistöön. Toisaalta haluaisimme avata keskustelua ja kysyä, voisiko käsite coaching tai suomenkielisenä versiona valmennus tai valmentava ohjaus avata uusia näkökulmia ja ulottuvuuksia toimintaterapian saralla? Näemme ”coachingin” enemmän mahdollisuutena kuin uhkana toimintaterapialle. Kanadan toimintaterapeuttien yhdistyksessä (Canadian Association of Occupational Therapists) coaching on nimetty yhdeksi toimintaa mahdollistavaksi toimintaterapeutin taidoksi (Enabling Occupation Figures 2010, haku-päivä 6.1.2012).

Toimintaterapeutit kokevat, että ohjauksen merkitys on lisääntynyt viime vuosina. Toimintaterapiainventio voi nykyisin koostua arvioinnin lisäksi ainoastaan ohjauksen käytännöistä. Mielestämme tämä voi olla tulevaisuudessa lisääntyvä käytäntö toimintaterapiassa. Mikäli kuntoutuksen paino-

pistettä siirretään varhaiseen puuttumiseen, voidaan toimintaterapia mielestämme toteuttaa ohjauskäynneillä. Ohjauskäynnit näemme myös mahdollisuutena siirtää terapiassa opittavia taitoja arkeen ja lapsen omaan ympäristöön. Ohjauskäynneillä tuetaan myös vanhemmuutta ja voidaan ratkaista toimintaan liittyviä ongelmia ennen niiden muodostumista todellisiksi ongelmiksi. Jatko-tutkimusaiheena voisi olla ohjauksen vaikuttavuuden tutkiminen. Jatkotutkimuksena voitaisiin myös tutkia OPC-interventiomallin periaatteiden soveltuvuutta Suomessa tapaustutkimuksen avulla. Myös mallin suomentamisen näkisimme ammattikuntamme kannalta tärkeäksi, jotta teo-riatieto saataisiin yleisemmin käyttöön lasten toimintaterapiaprosesseissa.

Pohdintamme eivät ole pelkästään omia ajatuksiamme ohjauksesta, vaan käsityksiimme ja aja-tuksiimme ohjauksen tulevaisuuden mahdollisuuksista on vaikuttanut tutkimuksiimme osallistu-neiden toimintaterapeuttien ajatukset. Haastattelemiamme toimintaterapeutteja ja meitä tutkijoita yhdistää pyrkimys vaikuttavaan ja laadukkaaseen toimintaterapiaan ohjauksen avulla.

LÄHTEET

Autti-Rämö, I. 2008. Lasten ja nuorten kuntoutus. Teoksessa Suikkanen, Asko (toim.) Kuntoutus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 479–505.

Blom, H. 2008. Vanhemman kokemukset yhteistyöstä toimintaterapeutin kanssa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Toimintaterapian koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 6.5.2011, https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17899/jamk_1229427173_1.pdf?sequence=2.

Brentnall, J. & Bundy, A. C. 2012. Consultation. Can I Talk to You a Minute? Teoksessa S. J. Lane (toim.) ja A. C. Bundy (toim.) Kids Can Be Kids. A Childhood Occupations Approach. Philadelphia: F. A. Davis Company, 396–407.

Burke, J., Schaaf, R. C. & Hall, T. B. 2008. Family Narratives and Play Assessment. Teoksessa L. D. Parham (toim.) ja L. S. Fazio (toim.) Play in Occupational Therapy for Children. Missouri: Mosby Elsevier, 195–215.

Canadian Association of Occupational Therapists. 2007. Profile of Occupational Therapy Practice in Canada. Hakupäivä 20.12.2011, <http://www.caot.ca/pdfs/otprofile.pdf>.

Case-Smith, J. 1999. The Family Perspective. Teoksessa W. Dunn (toim.) Pediatric Occupational Therapy. Thorofare: SLACK Incorporated, 319–331.

Darlington, Y. & Rodger, S. 2006. Families and Children's Occupational Performance. Teoksessa S. Rodger (toim.) ja J. Ziviani (toim.) Occupational Therapy with Children. Understanding Children's Occupations and Enabling Participation. Hong Kong: Blackwell Publishing Ltd, 22–37.

Erkkilä, M. 2011. Uudistettu kuntoutuksen suunnittelun toimintamalli Sateenkaaren palvelukodissa Tahkokankaan palvelukeskuksessa. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Kuntoutuksen koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 27.3.2012, https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/34496/erkkila_maria.pdf?sequence=1.

Finlay, L. 2004. The practice of psychosocial occupational therapy. 3. p. Cheltenham: Nelson Thornes Ltd.

Fisher, A. 2009. Occupational Therapy Intervention Process Model: A Model for Planning and Implementing Top-down, Client-centered, and Occupational-based Interventions. Colorado: Three Star Press.

Graham, F., Rodger, S. & Ziviani, J. 2009. Coaching parents to enable children's participation: An approach for working with parents and their children. Australian Occupational Therapy Journal 1 (56), 16–23.

Graham, F., Rodger, S. & Ziviani, J. 2010. Enabling Occupational Performance of Children Through Coaching Parents: Three Case Reports. Pediatric Physical and Occupational Therapy. Hakupäivä 17.12.2010, www.informahealthcare.com.

Hagedorn, R. 2003. Foundations for Practice in Occupational Therapy. Edinburgh: Churchill-Livingstone.

Hagedorn, R. 2000. Tools for practice in Occupational Therapy. Edinburgh: Churchill-Livingstone.

Hanna, K. & Rodger, S. 2002. Towards family-centred practice in paediatric occupational therapy: A review of the literature on parent–therapist collaboration. Australian Occupational Therapy Journal (49) 1, 14–24.

Harra, T. 2003. Toimintaterapianimikkeistön teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa T. Holma (toim.) Toimintaterapianimikkeistö 2003. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 5–8.

Hautala, T., Hämäläinen, T., Mäkelä, L & Rusi-Pyykönen, M. 2011. Toiminnan voimaa – Toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita Publishing.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hyttinen, A. 2004. Ohjaus- ja neuvontatyön tarkastelua toimintaterapiassa. *Toimintaterapeutti* 23 (1), 18–22.

Hyvä tieteellinen käytäntö –ohje. 2002. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hakupäivä 9.1.2012, http://www.tenk.fi/hyva_tieteellinen_kaytanto/kaytanto.html.

Hägglom, G., Kantanen, M., Kanelisto, K. & Karhula, M. 2009. Toimintaterapeutit arjen asiantuntijoina. *Toimintaterapeutti* 28 (4), 14–17.

Janhonen, S. & Nikkonen, M. 2001. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY.

Kajaanin ammattikorkeakoulu. 2012. Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta. Hakupäivä 27.3.2012, <http://193.167.122.14/Opari/ontTukiLaadAnalyysi.aspx>.

Kananen, J. 2008. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 93. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kaseva, K., Sarvimäki, P., Autti, T., Mäntyranta, T., Haverinen, R. & Pörfors, P. 2011. Asiakkaan asema, itsemäärääminen ja vaikutusmahdollisuudet sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisessä.

Korkiakangas, M. 2005. Perheen voimavaroja etsimässä. Tapaustutkimus asiakaslähtöisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä. Hakupäivä 30.1.2012, <http://www.nuortenystavat.fi/file.php?fid=191>.

Kramer, P., Luebben, A.J. & Hinojosa, J. 2010. Contemporary Legitimate Tools of Pediatric Occupational Therapy. Teoksessa P. Kramer ja J. Hinojosa *Frames of Reference for Pediatric Occupational Therapy*. 3. p. Lippincott Williams & Wilkins: Baltimore, 50–66.

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. 2012. Menetelmäopetuksen tietovaranto. KvaliMOTV. Hakupäivä 23.3.2012, <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Kääriäinen, M. 2007. Potilasohjauksen laatu: hypoteettisen mallin kehittäminen. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Oulun Yliopisto. Hakupäivä 6.12.2011, <http://herkules oulu.fi/isbn9789514284984/isbn9789514284984.pdf>.

Laine, T. 2007. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aalto ja R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Juva: WS Bookwell Oy, 28–45.

Law, M., Polatajko, H., Baptiste, S. & Townsend, E. 1999. Core Concepts of Occupational Therapy. Teoksessa E. Townsend (toim.) Enabling Occupation. An Occupational Therapy Perspective. 3. p. Ottawa: CAOT Publications ACE, 29–56.

Occupational Therapy Services in the Promotion of Health and the Prevention of Disease and Disability. 2008. The American Journal of Occupational Therapy 6 (62), 694–701.

Oulunkaaren kuntayhtymän strategia 2011–2016. 2011. Oulunkaaren kuntayhtymä. Hakupäivä 20.12.2011 http://www.oulunkaari.com/tiedostot/saannot_jasuunnitelmat/strategia_nettiin.pdf.

Oulun yliopisto. 2003. Tutkimusmetodologiset lähtökohdat. Hakupäivä 23.3.2012 <http://herkules oulu.fi/isbn9514269608/html/c270.html>.

Peränen, A. 2003. Puhumatta paras – erään toimintaterapiaprosessin kuvaus. Toimintaterapeutti 22 (44), 4–7.

Pietilä, A-M., Halkoaho, A. & Matveinen, M. 2010. Terveyttä edistävää toimintaa mahdollistavat tekijät ja työn kehittäminen. Teoksessa A-M. Pietilä (toim.) Terveiden edistäminen. Teorioista toimintaan. Porvoo: WSOYpro Oy, 259–272.

Polatajko, H., Davis, J., Stewart, D., Cantin, N., Amoroso, B., Purdie, L. & Zimmerman, D. 2007. Human occupation in context. Teoksessa E. Townsend & H. Polatajko (toim.) Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy Vision for Health, Well-being, & Justice Through Occupation. Ottawa: CAOT Publications ACE, 22–23.

Pyörälä, E. 2002. Johdatus laadullisen tutkimuksen metodologiaan. Hakupäivä 15.6.2011, <http://www.valt.helsinki.fi/yleope/kvali/kvali1.pdf>.

Rantala, A. 2002. Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Hakupäivä 5.1.2011, <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/25455/9789513940447.pdf?sequence=1>.

Richardson, P. 2006. Teaching Activities in Occupational Therapy. Teoksessa H. Mc Hugh Pendleton & W. Schultz-Krohn (toim.) Pedretti's Occupational Therapy. Practice Skills for Physical Dysfunction. Missouri: Mosby Elsevier, 101–107.

Rodger, S. & Ziviani, J. 2006. Children, their Environments, Roles and Occupations in Contemporary Society. Teoksessa S. Rodger & J. Ziviani (toim.) Occupational Therapy with Children. Understanding Children's Occupations and Enabling Occupation. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Snell, M. & Vogtle, L. 2000. Methods for Teaching Self-Care Skills. Teoksessa C. Christiansen (toim.) Ways of Living. Self-Care Strategies for Special Needs. 2.p. United States of America: The American Occupational Therapy Association, 59–81.

Sipari, S. 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Hakupäivä 5.12.2011, <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18788/9789513933258.pdf?sequence=1>.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työpajoja. Helsinki: Kirjayhtymä

Szklut, S. E. 2012. Indirect Intervention: Teaching Therapeutic Techniques. The Occupational Therapist Doesn't Do It All. Teoksessa S. J. Lane (toim.) ja A. C. Bundy (toim.) Kids Can Be Kids. A Childhood Occupations Approach. Philadelphia: F. A. Davis Company, 384–395.

Terveystieteiden tutkimuskeskus 30.12.2010/1326. 2010. Hakupäivä 6.1.2012, <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>.

Townsend, E. & Polatajko, H. 2007. Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy Vision for Health, Well-being, & Justice Through Occupation. Ottawa: CAOT Publications ACE

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vataja, S. 2006. Mikä ihmeen voimala? Teoksessa K. Lipponen ja S. Vataja (toim.) Lasten ja nuorten voimala. Monimuotoista perhekuntoutusta kehittämässä. Hakupäivä 2.4.2012, <http://issuu.com/eriikonen5/docs/voimalakirja-final-1>.

Veijola, A. 2004. Matkalla moniammatilliseen perhetyöhön – lasten kuntoutuksen kehittäminen toimintatutkimuksen avulla. Oulun yliopisto. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Väitöskirja. Hakupäivä 15.1.2012, <http://herkules.oulu.fi/isbn9514274245/isbn9514274245.pdf>.

Veijola, A., Isola, I. & Taanila, A. 2006. Ammatillinen perhetyö edellyttää keskustelua. Sosiaalilääketieteen aikakauslehti 43 (3), 186-197. Hakupäivä 22.2.2012, <http://ojs.tsv.fi/index.php/SA/article/view/1895/1732>.

1. Toimintaterapeuttien kokemukset ohjauksesta perhekeskeisessä lasten toimintaterapiaprosessissa

- Mitä sinulle tulee mieleen sanasta toimintaterapeutin antama ohjaus?
- Millaisissa tilanteissa ohjausta tarvitaan?
- Ketä ohjataan?
- Miten olet kokenut ohjauksen?
- Millaiset asiat vaikuttavat kokemustesi mukaan ohjaustilanteen onnistumiseen?
- Kuinka tärkeäksi koet ohjauksen?
- Onko ohjauksen merkitys kokemuksesi mukaan lisääntynyt?
- Miten perhekeskeisyys huomioidaan kokemuksesi mukaan ohjauksessa?

2. Toimintaterapeuttien kokemukset ohjauksesta/ohjauskäytänteistä Oulunkaaren kuntayhtymässä

- Millaisia ohjauskäytänteitä Oulunkaaren kuntayhtymällä on lasten kuntoutukseen liittyen?
- Millaisia kokemuksia sinulla on yhteistyöstä Oulunkaaren kuntayhtymän alueella toimivien ammattilaisten välillä?
- Miten kehittäisit ohjauskäytänteitä Oulunkaaren kuntayhtymässä?
- Millaisia kehitysideoita sinulla on yleisesti ohjaukseen liittyen?

Aineiston analysointia ja samaa tarkoittavien asioiden yhdistämistä varten laaditut asiakokonaisuudet.

Taulukko 1: Toimintaterapeutin antaman ohjauksen määrittely

Taulukko 2: Kokemukset tilanteista jossa ohjausta tarvitaan

Taulukko 3: Kokemukset ohjauksessa käytetyistä menetelmistä

Taulukko 4: Kokemukset vanhempien ja lapsen muun verkoston ohjauksesta

Taulukko 5: Kokemukset ohjaustilanteen onnistumiseen ja vaikuttavuuteen liittyvistä tekijöistä

Taulukko 6: Ohjauksen merkitys